

**VEREENIGING**  
**TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.**  
**1894—1895.**

---

*Vergadering van Vrijdag, 26 April 1895,*  
*'s avonds te half acht ure.*

Voorzitter: Generaal NETSCHER.

---

Aan de orde is de ballotage van een candidaat.

De VOORZITTER verzoekt de heeren van Eelders en Doorman met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is dat met algemeene stemmen tot lid wordt toegelaten de heer J. Broos, gep. majoor van het Ned. Indisch leger, te 's Gravenhage.

De VOORZITTER dankt de heeren van het stembureau voor de door hen verrichte taak.

De VOORZITTER: Alvorens over te gaan tot de eigenlijke werkzaamheden van dezen avond, heb ik aan de vergadering eene mededeeling te doen.

Het bestuur heeft ontvangen uit Batavia van den gepensioneerden majoor Timmermans drie Sumatra-couranten van Juni 1893, waarin uitvoerige artikelen omtrent de verdediging van Ned.-Indië tegen een buitenlandschen vijand, — met een begeleidend schrijven, waarin verzocht wordt in de vergadering van heden avond die stukken voor te lezen. Hiervan kan echter, tot mijn leedwezen geen sprake zijn; de inhoud dier stukken

beslaat zeker een vel druks, zoodat die voorlezing te veel tijd zou vorderen.

Om echter zooveel mogelijk aan de bedoeling van den inzender te voldoen, heeft het bestuur die couranten en den brief voor eenige dagen ter inzage gezonden aan den heer Koster, die de lezing heeft gehouden en aan den heer Kielstra, die hedenavond het debat zal inleiden, opdat beiden zouden kunnen zien of zij daaruit wellicht nuttige wenken konden putten.

Intusschen liggen de bladen thans ter inzage bij den secretaris, wanneer soms een der heeren lust mocht gevoelen ze te lezen.

Aan den inzender is de dank der Vereeniging betuigd.

Aan de orde is thans de discussie naar aanleiding der lezing van den heer J. L. Koster op 25 Januari jl. gehouden, over *Nederlands militaire positie in Zuid-Azië ook beschouwd in het licht der moderne kolonisatie*; in hoofdzaak over de quaestie van het verdedigingsstelsel onzer bezittingen in Oost-Indië.

Inleider van het debat is de heer E. B. KIELSTRA, ond-majoor der genie van het Ned. Indisch leger.

De heer KIELSTRA :

Mijne Heeren !

Met groote belangstelling nam ik kennis van de rede, den 25<sup>en</sup> Januari jl. door den heer Koster hier gehouden. Zij stelde verschillende onderwerpen aan de orde, op onze militaire positie in Zuid-Azië betrekking hebbende; onderwerpen, die waarlijk wel verdienen, nader besproken te worden. En toen het bestuur onzer Vereeniging tot mij de vereerende uitnoodiging richtte om mij heden avond bij die bespreking op den voorgrond te plaatsen door het gewenschte debat „in te leiden”, heb ik gemeend die uitnoodiging niet te mogen afslaan. Wie werkelijk eenige studie heeft gemaakt van, en daardoor belangstelt in eene zaak van zoo hoog gewicht, moet ook, daartoe opgeroepen, zijne stem doen hooren en niet blijven zwijgen in afwachting dat anderen, meer bevoegden, wellicht bereid zijn hunne meening te zeggen. Ik geef u alzoo mijne opinie, die in menig

opzicht met die des heeren Koster samenvalt, anderszins daarvan afwijkt, in de hoop dat ze, hetzij ondersteund, hetzij bestreden, die wrijving zal bevorderen waaruit ten slotte eenig licht ontstaat.

Wanneer men nadenkt over de vraag: hoe kunnen onze schoone bezittingen in Indië, die voor ons land van zoo onschatbare waarde zijn, voortdurend voor Nederland en voor ons vorstenhuis behouden blijven; behouden, zoowel tegenover inlandsche als tegen buitenlandsche vijanden, dan zal men, dunkt me, altijd eerst de vraag moeten stellen, hoe het staat met onze verhouding tegenover de inlandsche volkeren.

Is het waar, zooals de heer Koster het uitsprak (blz. 250), dat Nederland zijn gezag eenig en alleen ontleent aan het recht van den sterkste, dat de Indische landschappen niet anders te noemen zijn dan wingewesten; dat er eene scherpe afcheiding bestaat tusschen »overwinnaars" en »overwonnenen", dat de kloof steeds groot zal blijven tusschen »heerschers" en »overheerschten"?

Zoo ja, dan rust de Nederlandsche heerschappij in Indië wel op een zwak fundament! Dan geldt ten volle het woord, dat alleen door het zwaard kan worden behouden wat door het zwaard is verkregen; dan hebben wij nooit, althans niet dan na zeer langen tijd, te rekenen op de trouw, op de aanhankelijkheid der inlandsche bevolking; dan zal deze slechts het oogenblik afwachten waarop zij de sterkste is — en dat oogenblik zoude belangrijk worden verhaast wanneer eene vreemde mogendheid zich met haar vereenigde tegen den gemeenschappelijken vijand — om ons te verdrijven.

Maar dan zou het einde onzer heerschappij in Indië in ieder geval slechts eene quaestie van tijd zijn. Wij kunnen, op Java of op een der Buitenbezittingen, ons leger en onze vloot nooit sterk genoeg maken om de inlandsche bevolking, die zich in massa verzetten *will*, in bedwang te houden. Wat beteekent thans ons leger: één soldaat tegenover duizend inlanders? Verdubbelt dat leger; voor blijvende overheersching zou het nog te zwak blijven, en intusschen zoude ge Indië financieel te gronde

richten, het volk veel zwaardere lasten moeten opleggen om de verdubbeling te betalen, — en daardoor den opstand verhaasten. . . . Het eenige middel, om het einde onzer heerschappij in Indië te verschuiven, zou misschien zijn dat men trachtte, allen vooruitgang, alle ontwikkeling van land en volk tegen te houden, in de zoete hoop dat, zoolang alles in statu quo blijft, dit met ons gezag ook het geval wezen zou.

Gelukkig staat de zaak anders. Er zijn, in de verschillende deelen van onzen archipel, uitzonderingen; er *zijn* streken waarvan wij ons eenvoudig door toepassing van het recht van den sterkste in het bezit hebben gesteld. Maar, in het algemeen gesproken, zijn wij in Indië, ook in het oog der inlandsche bevolking, de *rechtmatige* heerschers des lands. Het overgroot deel van ons Indisch gebied is ons afgestaan door de vorsten, die daartoe naar inlandsche begrippen de volle bevoegdheid bezaten, of heeft zich vrijwillig onder onze vlag gesteld.

Eene korte toelichting hieromtrent is misschien voor sommigen nwer niet geheel overbodig.

In de 17<sup>e</sup> eeuw gehoorzaamde nagenoeg geheel Java en Matara aan de bevelen van den Sultan van Mataram, en met dezen sloot de Oost-Indische Compagnie in 1646 een tractaat, waarbij beide partijen zich verbonden, elkander in tijd van oorlog bij te staan. De Compagnie heeft bij alle oorlogen en inwendige onlusten in de daarop volgende eeuw haren bondgenoot trouw ter zijde gestaan; en gedeeltelijk nit dankbaarheid, gedeeltelijk ter vergoeding van oorlogskosten, werden achtereenvolgens verschillende landstreken aan de Compagnie overgedragen door den vorst van Mataram.

En in 1749, toen de binnenlandsche onlusten zoodanigen omvang hadden verkregen dat de vorst geen kans meer zag, zijn rijk voor zijne opvolgers te behouden, deed hij voor zich en zijne afstammelingen, vrijwillig afstand van al zijne rechten op de opperheerschappij van Mataram, en droeg hij die rechten over op de Compagnie.

Hiernit volgt, dat althans het overgrootste deel van Java, het vroegere Mataram, geen »wingewest” van Nederland is, — dat

onze heerschappij *veel* betere rechtstitels kan aanwijzen. In het oog van hoofden en bevolking zijn wij, als erfgenamen der O. I. Compagnie, de rechtmatige bezitters van hunne landen, en ons bestuur moet het er wel naar gemaakt hebben, voordat zij ons de gehoorzaamheid opzeggen.

Wie dit eene optimistische beschouwing moge noemen; wie meent dat de Javaan, hoe goed ook behandeld, ons »juk" slechts met weerzin draagt, — dien verwijs ik alweder naar de geschiedenis. Men leze het onlangs verschenen, volledige en degelijke werk van kapitein Louw over het ontstaan van den Java-oorlog, om te beseffen hoeveel er heeft moeten gebeuren voordat Diponegoro de vaan des opstands ontplooidde; maar men bedenke daarbij tevens hoe tijdens dien oorlog »overal in de gouvernementsresidentiën de regenten zich toen aan het hoofd van gewapende benden stelden, daarmede naar de bedreigde grenzen trokken en den vijand bestookten waar zij konden." (*J. C. Baul, geschetst door Mr. P. Mijer*, bl. 116). Wanneer inderdaad de Nederlandsche heerschappij onrechtvaardig geacht werd, alleen een gevolg van het recht van den sterkste was geweest, dan zoude waarlijk de bevolking, onder de leiding harer hoofden, niet zoo krachtig hebben medegewerkt om die heerschappij te handhaven en te bevestigen!

Op de voornaamste onzer Buitenbezittingen is het met onze rechten niet anders gesteld. Ter Westkust van Sumatra, waar geen centraal gezag meer bestond, zijn wij opgetreden als bondgenooten der bevolking tegen de Padri's, die te vuur en te zwaard hunne leerstellingen en hun gezag trachtten te verbreiden; wie den bekenden »standaardbrief" van Michiels, van 3 October 1812, naleest, zal wel niet in twijfel verkeerden of de bevolking daar ons bestuur als het rechtmatige erkent. En men denke dan ook aan dien breeden zoom van grenslanden, die achtervolgend op eigen verzoek onder ons bestuur zijn geplaatst, zoodat dit zich voortdurend op vreedzame wijze uitbreidt. Kan men hier nog spreken van »overheersching", van »het recht van den sterkste"? Neen voorwaar; veeleer is het juist, zooals in eene officieele instructie van November 1837 geschreven staat, dat onze heerschappij ter Westkust »berust op het alge-

meen gevoelen onder de inlanders van onze meerderheid in goede trouw, in wijsheid en in macht boven hun eigen hoofden."

In Palembang zijn wij de rechtmatige heerschers des lands krachtens het contract van 18 Augustus 1823, waarbij de Sultan aan het Gouvernement »de geheele souvereiniteit over het Palembangsche rijk, met al de attributen welke aan de opperste macht toekomen" afstond. In de publicatie van denzelfden dag werd aan de bevolking medegedeeld door den Commissaris van Sevenhoven, dat »alle ingezetenou van het rijk alzoo gebracht zijn onder het dadelijk bestuur van het Nederlandsche Gouvernement, dat hen regeeren en beschermen zal." — De hoofden en de bevolking aanvaardden zonder eenig bezwaar de nieuwe regeling.

Op Bangka en Billiton zijn wij de rechtmatige heerschers des lands, omdat die eilanden in 1812 door den Sultan van Palembang aan de Engelschen, door dezen later aan ons zijn afgestaan.

In de tegenwoordige residentie Oostkust van Sumatra hebben wij onze suprematie gevestigd op verzoek van de vorsten, die door ons gehandhaafd werden. Ook hier is dus geen sprake van »overheersching"!

Zoo is dan werkelijk over het overgroot gedeelte van het eiland Sumatra ons gezag gevestigd op veel beteren grond. Wil men voor sommige gedeelten eene uitzondering maken; wil men beweren dat de Lampongs b.v. ons toebehooren krachtens het door Daendels toegepaste recht van den sterkste, — mij wel, mits men dan ook maar erkenne, dat ons bestuur daar thans door de gansche bevolking als het rechtmatige wordt beschouwd; dat sedert tal van jaren de stelligste verklaringen over, en ook de bewijzen van, den goeden geest der bevolking kunnen worden gegeven; dat ons gezag daar geenszins rust op »de bajonet".

Alleen ten opzichte van Atjeh kan men op dit oogenblik nog — altijd wat Sumatra betreft — de stelling toepassen dat slechts »door het zwaard kan worden behouden, wat door het zwaard werd verkregen." Maar mag men, met de geschiedenis onzer heerschappij in Indië voor oogen, niet vertrouwen dat ook daar, wanneer eenmaal de rust is ingetreden, mettertijd de

tevredenheid met onze heerschappij zal ontstaan, die elders waar te nemen is, en gelcidelijk het denkbeeld van usurpatie vervallen zal?

Maar buiten Atjeh is, in 't geheel genomen, ons bestuur geëerbiedigd en gewaardeerd; dat er thans rust en orde heerschen en de welvaart toeneemt, ontgaat den scherpen blik der inlanders niet, en ik geloof dat er vrij wat zoude moeten gebeuren voordat deze eene vreemde mogendheid met gejuich inhaalden om van ons „juk” te worden verlost. Ik meen dat in West-, Zuid- en Oost-Sumatra ons gezag sterk staat, omdat het zijn steunpunt vindt in de tevredenheid der bevolking.

Het zou weinig nut hebben, indien ik aldus voortging, alle streken in Indië en de grondslagen van de rechten die wij daarop kunnen laten gelden, kortelijk te bespreken. Omtrent Java en Sumatra, de beide belangrijkste onzer bezittingen, heb ik die rechten voldoende aangegeven, en ik kan volstaan met te zeggen: elders is het, *mutatis mutandis*, al ongeveer eveneens gesteld. Men versta mij wel: ik zeg niet, dat wij nooit veroveringsoorlogen hebben gevoerd; de Atjehkrijg is, al werd dat oorspronkelijk niet zoo bedoeld, een veroveringsoorlog geworden, en buiten Atjeh zijn er op de verschillende eilanden gedeelten waar de oorsprong van ons gezag in toepassing van het recht van den sterkste te zoeken is. In Jakatra en Bantam b.v., wat Java betreft; op de Banda-eilanden en elders. Maar in den loop der tijden is ook daar het karakter van *overheerscher* verloren om plaats te maken voor dat van rechtmatigen *souverein*. Wanneer de vroegere vorsten, ja de oorspronkelijke bevolking soms, voor goed verdwenen zijn, zijn wij, mits de bevolking zich met onze heerschappij tevreden betoont, ook daar de onbetwiste heerschers geworden.

Zoo op Lombok, wat ik hier vermeld ter wille van de actualiteit. Daar zijn wij in het oog der bevolking de rechtmatige heerschers; en omdat zij onze hulp tegen hare onderdrukkers inriep, en omdat het Balische vorstenhuis zich, en daarmede zijne rechten op de heerschappij, aan ons overgaf. Het zal slechts van ons afhangen, of mettertijd de bevolking zich nauw

verbonden zal gevoelen aan de Nederlanders, die haar verlost van wreede tirannie, hare welvaart krachtig bevorderden, haar een tot dusver ongekend tijdperk van rust, van vrijheid openden. ....

Ziet, M. H., er kan geen sprake zijn van vergelijking. Maar toch, — onze voorvaderen stonden op tegen de Spanjaarden, de Sasaks tegen de Baliërs, beide omdat zij de onderdrukking niet langer wilden verdragen. De Nederlanders vonden den krachtigsten steun bij een vreemden Prins, en zij hebben dien terecht als den Vader van hun Vaderland vereerd; nog voeren de nakomelingen van dien Prins het opperbestuur over ons land, en wij zijn er hun dankbaar voor; niemand onzer betwist het rechtmatige van dat bestuur, — niemand zal meenen dat hunne gezegende heerschappij slechts het gevolg is geweest van een gelukkig oorlogvoeren. Neen, zij hadden *het volk* op hun hand, daarin lag het geheim van hun kracht. Is het eene utopie, de mogelijkheid te veronderstellen dat ook de Sasaks later even dankbaar en trouw zullen zijn aan het Nederlandsch bestuur, als wij, Nederlanders, dat zijn aan het Huis van Oranje, waaraan wij zóó groote verplichting hebben?

Uit het tot dusver door mij aangevoerde, blijkt voldoende dat, naar mijne meening, *in het algemeen gesproken*, ook naar de opvatting van de bevolking zelve en van hare hoofden, Nederland de rechtmatige bezitter is van Indië; en dat zij, wanneer zij geen reden hebben om ons de gehoorzaamheid op te zeggen, den vreemdeling *niet* de hand zullen reiken om ons te verdrijven.

Wilt gij dus onze vlag voortdurend zien waaien in ons eilandrijk, — werk er dan bij voortdurend toe mede, dat de bevolking alle aanleiding vinde om ons bestuur te loven. Regeer met wijsheid, met rechtvaardigheid en met kracht; doe het mogelijke om de zedelijke en stoffelijke welvaart van den inlander te bevorderen. ....

Wij zijn in dat opzicht veelvuldig te kort geschoten. Ik zal nu niet spreken van den tijd der O. I. Compagnie, toen het dadelijk handelsbelang op den voorgrond stond, toen het maar



te doen was om »contingente" en »verplichte leverantiën", en de ontwikkeling van de algemeene welvaart zóó weinig op het programma stond, dat de gezaghebbenden soms openlijk den stelregel verkondigden »dat het in Aziatische gewesten over een arm volk het beste en gemakkelijkste te regeeren is". (J. A. van den Broek, *De Erfenis der Kompanie*, bl. 71.)

Maar ook in de 19<sup>e</sup> eeuw is lang niet altijd, speciaal op Java, eene politiek gevolgd, die tot waardeering, door den inlander, van onze heerschappij leiden kon. Men denke b. v. aan den zwarten tijd van het cultuurstelsel, toen alles ondergeschikt gemaakt werd aan het batig slot; toen den Gouverneur-Generaal in zijne instructie werd voorgeschreven, alle niet dadelijk noodige uitgaven te vermijden, ten einde het batig slot »gestadig" te doen toenemen; toen aan onderwijs onder de inlanders, zelfs aan het tegengaan van erkende misbruiken niet werd gedacht zoodra, of omdat, het geld kosten zoude; toen alle openbare werken, tot zelfs de vestingwerken toe, werden gemaakt in heerendienst; toen bevordering van den landbouw, door den aanleg van irrigatiewerken, niet op het programma stond, maar de »luie" inlander werd gezet aan gedwongen arbeid, niet of slecht betaald; toen de landrente — die door het cultuurstelsel vervangen zoude worden — niettemin behouden bleef, en tot eene voor dien tijd verbazende hoogte werd opgedreven.

Het was, om globale cijfers te noemen tusschen 1830 en 1850, een exploitatie-systeem *à outrance*, en wanneer men thans leest hoe destijds (ook met den rotan!) werd geregeerd, dan zal men moeten erkennen dat op die wijze zelfs de bestgezinde inlander op den duur van ons moest worden vervreemd. In dat tijdvak bouwden wij dan ook de vestingen, die bij een aanval van buiten onzen steun meesten zijn; bij het volk kon men bezwaarlijk op krachtigen steun rekenen!

Doch, wij kunnen het met blijdschap constateeren: er moge nog veel te wenschen overblijven, — er is, in de tweede helft van onze eeuw, een gansch andere geest in ons bestuur gekomen. Er wordt thans gelet op de belangen van den inlander; zijne ontwikkeling, zijne welvaart zijn het bestuur geenszins

onverschillig, en in menig opzicht is groote verbetering niet te miskennen. De millioenen van het latig slot behooren tot een afgesloten tijdperk. De rotan als regeeringsmiddel is verdwenen. Cultuurdiensten en heerendiensten zijn reeds belangrijk beperkt. Spoorwegen doorsnijden geheel Java. Aan irrigatiewerken is krachtig de hand geslagen. De vloekwaardige opiumpacht neigt, Goddank! ten val . . . .

En wat de Buitenbezittingen betreft: men make eens de vergelijking, tusschen b. v. 30 jaar geleden en thans, in Bengoelen, in de Lampongs, in Palembang, in Deli, in de Molukken, in de Noordelijke helft van Bali en in menig ander gewest; en men zal daar nu vinden eene mate van welvaart, en dientengevolge van tevredenheid, die men na zoo kort tijdsverloop ondenkbaar zoude hebben geacht.

Hoe meer wij op dien zoo goed ingeslagen weg voortgaan, des te meer zekerheid zal er bestaan dat de inlander geen anderen meester verlangen zal.

En, dit moet ik er nog bijvoegen: niet alleen door behartiging zijner materieele belangen kan het Nederlandsche gezag zich zijne sympathie verzekeren. Men kan de kennis onzer taal bij de bevolking, bij hare hoofden in de eerste plaats, aannemen; men kan de zending bevorderen; men kan aldus er toe medewerken dat de inlanders, gelijk thans reeds in de Minahassa het geval is, zich meer en meer naar den geest met ons verbonden gevoelen. Mocht het eenmaal zoóver komen dat *ons* »Rood, Wit en Blauw» door alle volkeren in onzen Archipel als *hunne* vlag wordt bemind; dat zij er trotsch op zijn, *onze* Koningin als *hunne* souverain te mogen huldigen, dan is er wezenlijk al zeer weinig gevaar dat Indië ooit in andere handen zoude overgaan. Bij voortdurend zij het streven gericht op een bestuur, dat de sympathie der bevolking wekt; op eene bestuursrichting ook, waarbij, door de inlandersche hoofden als wezenlijke schakels in ons bestuur te beschouwen en hen niet tot figuranten te verlagen, den inlander duidelijk blijve dat wij controleeren, leiden, besturen; dat ons gouvernement wél *opperheer* in Indië is, maar geen *overheerscher* wil zijn.

Ik meen hiermede genoeg gezegd te hebben om mijne meening kenbaar te maken ten aanzien van onze verhouding tegenover de inlandsche volkeren. Maar heb ik mij daarbij wellicht aan illusies omtrent de toekomst overgegeven? Zullen wij, vreemdelingen toch altijd, het ooit zóóver kunnen brengen dat wij, onder alle omstandigheden, onvoorwaardelijk zullen kunnen rekenen op de trouw en de aanhankelijkheid van een dankbaar volk?

De Sultan van Soemenep zou deze vraag misschien bevestigend hebben beantwoord. Men verhaalt althans dat hij, omstreeks 1840 vernemende welke groote vestingwerken wij op Java tegen buitenlandsche vijanden deden aanleggen, uitriep: »waarom bouwt het Gouvernement niet liever eene vesting in de harten der Javanen, — alleen *die* vesting zou onneembaar zijn"! Doch de bouw van zoodanige vesting is in ieder geval een werk van langen tijd, misschien van eeuwen, en in afwachting van hare voltooiing mogen wij nog wel eens spreken van »onze militaire positie tegenover het buitenland."

Met veel, wat dienaangaande door den heer Kostler is aangevoerd, kan ik mij volkomen vereenigen. De eenige natie, waarmede wij in den loop dezer eeuw geruimen tijd, juist wegens onze koloniën, op gespannen voet hebben gestaan, is Engeland geweest. Maar . . . dat was *onze* schuld: onze »onverdraagzaamheid op handelsgebied, die zich vooral tegen Engeland keerde", ons systeem van differentieele rechten, ten nadeele van Englands handel vooral, waren de oorzaak van alle geschillen. Waarom verzette Engeland zich omstreeks 1840 zoo krachtig tegen onze vestiging op de Oostkust van Sumatra, — alleen immers omdat elke uitbreiding van ons gebied tot belemmering van den Britschen handel leidde! Toen wij den post Moeara Kompoh bezet hielden met bepaling dat daar geen differentieele rechten zouden worden geheven, heeft Engeland omtrent die bezetting nooit meer het minste bezwaar gemaakt.

Wie de geheele houding van Engeland ten opzichte onzer koloniën sedert 1814 onbevangen nagaat, kan, dunkt mij, tot geene andere conclusie komen dan dat zijne houding doorgaand van welwillende gezindheid heeft getuigd. Het zal ons in Indië

gaarne groot en krachtig zien, — mits wij van onze macht geen misbruik maken ter benadeeling van Engelsche handelsbelangen. Deze voorwaarde stelt het m. i. volkomen terecht, en dergelijke voorwaarde zou ook elke andere natie moeten stellen. Maar onze grootheid en kracht in Indië komt millioenen inlanders ten goede, bevordert de veiligheid ter zee en is daardoor aan alle handeldrijvende natiën welkom; waarom zou men die tegengaan?

In verband hiermede geloof ik óók, dat eene vrijzinnige handelspolitiek een der beste middelen is om moeielijkheden ter zake van onze koloniën met andere mogendheden te voorkomen. Is de steun, dien de Cubaansche opstandelingen in Noord-Amerika vinden, niet een rechtstreeksch gevolg van Spanje's anti-vrijzinnige handelspolitiek?

Alzoo: wanneer men mij vraagt, kunt gij u voorstellen dat Engeland, Frankrijk, Duitschland of welke andere mogendheid ook, zich nu zou opmaken tot eenen aanval op ons eilandrijk, dan antwoord ik volmondig neen. En het antwoord zal niet anders luiden, wanneer men wijst op het gevaar, dat uit China, of uit Japan, of uit Australië, of uit Amerika zal kunnen dreigen.

Doch, met één groot voorbehoud. Wij kunnen wel weten, hoe de internationale verhoudingen thans zijn; maar wij kunnen niet voorspellen, hoe zij over betrekkelijk weinig jaren zullen worden. Men kan bezwaarlijk in de toekomst zien en eenige politieke combinatie onmogelijk achten.

Wij spreken van de lessen der geschiedenis. Ons voor het oogenblik gerechtvaardigd optimisme grondt zich op de ervaring van de laatste tachtig jaren; maar wie zegt ons, dat niet te eenigertijd gebeurtenissen van vroegeren tijd zich in gewijzigden vorm zullen herhalen? In 1672 ondernamen Engeland en Frankrijk te zamen, daarin door geene andere mogendheid tegengegaan, een aanval op ons grondgebied; wie waarborgt ons dat niet, bij geheel gewijzigde verhoudingen in Europa, over eenige tientallen van jaren soortgelijke aanval opnieuw wordt beproefd? En zou men dan meenen dat die mogendheden, met de krachten, die zij in Britsch-Indië, op Nieuw-

Guinea, in Indo-China beschikbaar hebben, onze Indische bezittingen met rust zouden laten?

Het is m. i. *veel* te apodictisch gezegd: »de strijd om de koloniën zal achter de Utrechtsche linie worden beslist." Zeker, wanneer ons vaderland mocht bezwijken, dan zal »onze Oost" daarvan de terugslag ondervinden; maar wanneer intusschen »onze Oost" ook reeds bezweken is, zal de aanvaller een veel sterkere positie innemen!

Ik kan mij dus wel de mogelijkheid denken dat te eeniger tijd vreemde legers en vloten in onzen Archipel zullen verschijnen met vijandelijke bedoelingen. Wie had 30 jaar geleden gedacht dat Japan zooveel kracht zou kunnen ontwikkelen als het thans heeft gedaan; wie weet wat een herboren China na eene halve eeuw zal kunnen doen, — hoe het dan tegen onze Indische bezittingen een *casus belli* zal zoeken, b.v. ter »bescherming" van zijne landgenooten?

Alle gerustheid voor het oogenblik mag ons — dat is de slotsom mijner redeneeringen ten deze — dus niet leiden tot volkomen gerustheid voor de toekomst; en hoe gegrond misschien ook voor het oogenblik, zou ik de meening haast lichtzinnig durven noemen van hen, die den »buitenlandschen vijand" meenen te kunnen opbergen in een »museum van antiquiteiten". Wanneer ons land betrokken mocht worden in een algemeen Europeeschen oorlog, zou het welhaast wonder zijn indien, gedurende dien strijd, onze koloniën eenvoudig toeschouwers konden blijven!

Wat nu te doen tegenover dergelijke eventualiteiten? Moeten wij met het oog daarop ons leger in Indië inrichten; moeten wij daarvoor vestingwerken of verdedigingsliniën opwerpen?

Dit geneesmiddel zou, geloof ik, erger zijn dan de mogelijke kwaal. Wat vestingwerken betreft, daarvan hebben wij in Indië nog slechts afschrikwekkende voorbeelden gezien: zij werden of niet begonnen, of niet voltooid, of binnen een menschenleefstijd nadat zij voltooid waren weder gesloopt. En het leger? Wij weten, dat het nu reeds een zeer belangrijk deel der Indische inkomsten verslindt, en ook dat de inlandsche bevolking

altijd het gelag betaalt. Ik kan mij volkomen begrijpen dat elk Minister van Koloniën bezwaar maakt tegen nog hoogere uitgaven voor ons Indisch leger; niet uit anti-militarisme — ik zou haast zeggen dat dit ten opzichte van ons Indisch leger onbestaanbaar is — maar omdat hij ook rekening moet houden met andere belangen; met andere even noodige uitgaven, en met de draagkracht der belastingschuldigen.

Daarom komt het mij voor, dat men zijne eischen niet hooger *may* stellen dan dat het leger zóó moet zijn georganiseerd dat het in staat zij, het Nederlandsch gezag te handhaven tegen inwendige beroeringen en tegen oproerige vazallen; met andere woorden, dat bij zijne organisatie geen rekening *kan* worden gehouden met buitenlandsche, maar alleen met inlandsche vijanden. Alle zorg moet aan het leger worden besteed; het moet en de noodige sterkte bezitten, en in materielen zin van de beste hulpmiddelen worden voorzien om die taak, de handhaving van ons gezag tegenover inlandsche vijanden, met eere te volbrengen; maar verder kan men in zijne wenschen, dunkt mij, niet gaan.

Daar is in het laatste tiental jaren meermalen gewezen op de mogelijkheid van een *coup de main* tegen onze Indische havenplaatsen. Met den heer Koster ben ik van meening, dat tegen dergelijke aanslagen in de voornaamste plaats gewaakt moet worden door de marine. Eene deugdelijke marine hebben wij in ieder geval in Indië noodig, om de veiligheid der zeeën te waarborgen; hoe sterk die zal zijn, hangt voornamelijk af en van de toestanden van het oogenblik, en van de som, die men daarvoor, zonder andere belangen te schaden, jaarlijks beschikbaar kan stellen. Maar wat in ieder geval wél dringend noodig is, dat is dat het materieel niets te wenschen overlaat; dat de marine, die wij hebben, ook voortreffelijk is en hare schepen in geen opzicht voor die van een eventueelen vijand onderdoen. Maar dat zal geld kosten!... Neen, in verhouding tot het nuttig effect zal het besparing geven; half werk is altijd het duurste geweest. Wat hebben wij aan goed personeel, als het geplaatst wordt op een schip met vier- of vijfmijsvaart? Ik zal niet zeggen niets; de deugdelijkheid van het personeel

*kan* tot zekere hoogte de gebreken van het materieel aanvullen, gelijk wij bij de landmacht op Lombok gezien hebben. Maar dat is toch eene inhumane en kostbare manier; zouden wij op Lombok niet eerder de overwinning behaald en minder menschenlevens te betreuren gehad hebben wanneer de artillerie, wat het materieel betreft, op de hoogte was geweest van haar tijd?

Doch ik wijk af van het onderwerp. Om daarop terug te komen, wil ik dan herhalen wat ik zoo even zeide: met den heer Koster ben ik het eens: het meest werkzame middel tegen uitheemsche aanrandingen is eene zoo krachtig mogelijke marine.

Intusschen is er nog een punt, dat hier ter sprake moet komen. Wat men ook moge vermoeden of profeteeren, — ten allen tijde zal de mogelijkheid blijven bestaan van eene poging om onze vlag in Indië door eene vreemde te vervangen. De zeemacht *kan* in den strijd, om dat te beletten, bezweken zijn; de vijand landt, en bij den tegenwoordigen toestand is de aangewezen landingsplaats de veilige haven van Tandjong Priok. Zonder veel moeite bezet hij dan de hoofdstad, »de Koningin van het Oosten», en ... onze regering gaat op de vlucht. Men denke aan 1811, en herleze wat Band schreef over den indruk van die handeling (*J. C. Baud, door Mr. P. Mijer*, bl. 67—68).

Het is nog altijd mijne meening, dat het onverantwoordelijk is, den zetel van het Indisch bestuur te behouden in een open plaats aan de grens. Welk eene desorganisatie zou het al dadelijk, bij het begin van den strijd, geven als, in ons land, alle ministeriën gevestigd waren te Nieuweschans of te Zevenaar en wij dan door Duitschland werden aangevallen!

De verplaatsing van den bestuurszetel naar het binnenland is sedert 1835 aan de orde. Zij zou drie à vier millioen gulden kosten — het *is* indertijd berekend — maar men heeft er nooit toe willen overgaan, ofschoon men wel, te Batavia en Weltevreden, tal van openbare gebouwen — een paleis voor den Landvoogd, een paleis van Justitie, bureaux voor departementen van algemeen bestuur, eene landsdrukkerij enz. enz. — kon doen oprichten. Niet het geldelijk argument heeft dus den doorslag

gegeven, en dat kon ook moeielijk, waar wij jaren hadden van meer dan dertig millioen batig slot! Maar ook thans zou dat argument niet wegen; zóó slecht staan de Indische financiën niet, dat men niet b.v. elk jaar 3 à 4 tonnen gouds zoude kunnen beschikbaar stellen om, na tien jaar, laat ons zeggen in de vlakke van Bandoeng, eenen nieuwen zetel van bestuur gereed te hebben.

Waarom geschiedde het dan niet? Ter wille van de Bata-viaasche ingezetenen, wier eigendommen zouden achteruitgaan in waarde? Of ter wille van de invloedrijke personen, die de gezelligheid, de omgeving te Batavia prefeerdeerden boven een verblijf in het binnenland?

Ik weet het niet; wel komt het mij voor, dat de argumenten, vóór het behoud van Batavia als zetel van bestuur uit het oogpunt van 'slands belang aangevoerd, al zeer weinig steekhoudend zijn; maar ik behoef daarover thans niet uit te weiden, belangstellenden mag ik verwijzen naar het uitvoerig opstel, dat ik over dit onderwerp in het *Indisch Militaire Tijdschrift* van 1880 schreef. In één opzicht zijn zeker de vroeger bestaande bezwaren vrij wel opgeheven: de spoorwegen hebben op Java de afstanden belangrijk verkort en de geleidelijke verplaatsing gemakkelijker gemaakt; wanneer de departementen van algemeen bestuur te Bandoeng geplaatst zijn, zal de Gouverneur met zijn staf zonder bezwaar, in tijd van vrede, te Buitenzorg verblijf kunnen houden gelijk thans.

Ik stel mij voor dat, onder de tegenwoordige omstandigheden, met het oog op buitenlandsche vijanden, alléén verplaatsing van den bestuurszetel noodig is. Coups-de-main tegen een onzer havenplaatsen zullen dan, gesteld dat de marine ze niet heeft kunnen beletten, slechts plaatselijke schade kunnen aanrichten; een vijand, wien het om verovering van Java te doen is, zal zich misschien van een deel des eilands meester kunnen maken, maar ons bestuur zal zich zoolang mogelijk onder de tronw gebleven bevolking kunnen laten gelden. De vijand zal, wil hij zich meester van Java kunnen noemen, wel moeten oprukken tegen het centraal bestuur en dit uit elkaar slaan: zoolang het wettig gezag nog ongestoord bevelen kan geven en



de verdediging kan organiseeren, is het nog een krachtige vijand!

De aanvaller zal daarom ten slotte tegen onzen bestuurszetel moeten oprukken om aan ons gezag een einde te maken. En dat kunnen wij hem — altijd wanneer de bevolking op onze hand blijft — moeielijk genoeg maken. De spoorwegen zijn hem van geen nut als wij het materieel hebben weggevoerd; zijn opmarsch naar het binnenland kunnen wij, door een doelmatig gebruik van het bergachtig terrein en door aanhoudende alarmeeringen zeer belangrijk vertragen, misschien onmogelijk maken.

Mijne overtuiging is dat eene verplaatsing van den bestuurszetel, ook in vreedetijd nuttig omdat het in de Preanger hooglanden vrij wat gezonder is dan in de lage streken rondom Batavia, van *veel* grooter waarde zal zijn dan eene versterking, in welken vorm ook, van Batavia; eene versterking, die of onvoldoende moet blijven, of millioenen schats en veel te veel bezettingstroepen zal vorderen.

Het Indische leger — zal men mij tegenwerpen — is, wanneer uwe meening wordt beaamd dat het niet met het oog op een eventueelen buitenlandschen vijand moet worden georganiseerd, veel te zwak om de verdediging met succes te voeren. Dat zou waar zijn, wanneer dat leger alléén aan alle eventualiteiten het hoofd moest bieden; wanneer het zich bewoog tusschen eene neutrale of, erger nog, eene slecht gezinde bevolking. Maar wanneer de bevolking op onze hand is, dan zal ons leger de kern zijn, om welk zij zich schaart voor de verdediging van haar land, en dan is de kans zeker zeer groot dat alle inspanning van den aanvaller vruchteloos zal blijven.

Dit geldt zoowel Java als de Buitenbezittingen. De verdediging der laatste zal ongetwijfeld moeielijker zijn, zoowel omdat Java de meeste land- en zeemacht en verdere bestuurskrachten tot zich trekt, als omdat het verreweg het meest bevolkt is. In uitgestrekte Buitenbezittingen, met eene schaarsche bevolking, gedeeltelijk ook met een minder krachtig werkend civiel bestuur en met eene kleine militaire bezetting, zal men niet kunnen doen wat op Java mogelijk is. Maar daartegenover

staat dat die Buitenbezittingen over het algemeen voor den vijand ook niet zooveel waarde hebben dat hij daarvoor kostbare veroveringsexpedities zal organiseren. Lagen zij in de gematigde luchtstreek, zoodat kolonisatie door Europeanen mogelijk was, dan was de quaestie anders, maar daarvan is geen sprake.

Wanneer ik nu het tot dusver gesprokene kortelijk recapituleer, dan deel ik de meening van den heer Koster, dat aan kostbare verdedigingsstelsels en legerformatiën met het oog op een buitenlandschen vijand niet mag worden gedacht, en dat de taak, om vijandelijke aanslagen af te weren, in de eerste en voornaamste plaats moet worden overgelaten aan de zeemacht, die naarmate der omstandigheden kan worden versterkt of ingekrompen. Maar ik voeg daarbij den ernstigen raad: verplaats den zetel van het centraal bestuur thans, nu geen gevaar dreigt, in vollen vrede naar het binnenland.

Minder deel ik zijne meening, wanneer hij onze heerschappij in Indië ontleend acht aan het recht van den sterkste; wanneer hij Indië een wingewest noemt, en meent dat wij het Indisch gebied enkel door het zwaard zullen kunnen behouden.

En het minst stem ik met hem in als hij den steun der inlandsche bevolking bij de verdediging der koloniën *in de toekomst* verwerpt. De geschiedenis leert reeds, dunkt mij, eenigszins anders. Wie Van den Broek's *Erfenis der Kompagnie* gelezen heeft, zal moeten erkennen dat de bevolking op Java in het begin dezer eeuw weinig reden had, met het Hollandsch bestuur ingenomen te zijn; en het bestuur van Daendels had wel vrees, maar geen liefde voor ons gezag doen ontstaan. Toch kunnen wij niet zeggen, dat die bevolking in 1811, bij den aanval der Engelschen, ons verraden heeft; zij hield zich — wat voor dien tijd al heel wél was — neutraal; maar Mangkoe Negoro en de Soemanappers waren in aantocht om ons te helpen, toen dit onnoodig werd doordien Janssens de capitulatie van Oengaran teekende (*J. C. Baul, geschetst door Mr. P. Mijer*, bl. 69). Het geld en de schoone beloften der Engelschen hadden geen invloed, en de Regent van Soemenap werd

op zijn verzoek, tijdens het bestuur der Engelschen, begraven onder de *Hollandsche* vlag!

Wij weten, dat voor den Java-oorlog redenen te over hebben bestaan: er was jarenlang weinig politiek beleid betoond, en de bevolking had meer recht om ons bestuur te vloeken dan om het te zegenen. Toch kon Diponegoro niet, om haar mede te sleepen, nitsluitend vertrouwen op de heilige zaak en op schoone voorspiegelingen; ook door vrees moest zij tot deelneming aan den opstand gedwongen worden. De dorpen, die weigerden, werden te vuur en te zwaard verwoest. (De Waal, *Onze Indische financiën*, I bl. 204). Mangkoe Negoro betoonde, gelijk de Sultan van Soemenap, steeds een vurigen ijver voor onze belangen. De regent van Magelang sneuvelde bij een kanon, dat hij den opstandelingen betwistte; die van Minoreh (Temanggoeng) werd vechtende door hen gevangen genomen en gedood. (Id. bl. 206). De regent van Tegal, die in 1811 geweigerd had de bevelen der Engelschen op te volgen omdat hij zich door den eed van trouw aan ons verbonden bleef achten, bracht tijdens den Java-oorlog velen zijner familie, en daaronder zijn eigen zoon, aan ons vaderland ten offer. . . .

Inderdaad, er zijn aanwijzingen te over om het vermoeden te rechtvaardigen dat wij wel op de aanhankelijkheid en de trouw van de inlanders zullen mogen rekenen wanneer Indië bestuurd wordt in het belang van de Indiërs; wanneer deze moeten erkennen dat zij met rechtvaardigheid en wijsheid worden geregeerd, dat het Nederlandsch bestuur ijverig werkzaam is tot bevordering van hunne welvaart, van hun geluk.

Naarmate meer in dien geest wordt gehandeld, zullen wij steeds minder behoeven te vreezen voor inlandsche en buitenlandse vijanden. Het voornaamste blijft dit: laat ons er onvermoeid naar streven, vestingen te bouwen in de harten der inlanders. Die vestingen zullen onverwinbaar zijn.

Mijne Heeren, ik zal hiermede eindigen; niet omdat het onderwerp uitgeput is; ik heb nog niets kunnen zeggen naar aanleiding van de discussie, den 25<sup>en</sup> Januari jl. reeds in deze zaal gevoerd, — maar omdat ik gedachtig ben aan den wenk

van den heer Rooseboom, dat het bestuur onzer vereeniging zoude zorgen »dat de inleider niet weder het grootste gedeelte van den avond in beslag zou nemen." Ik heb u dus nu slechts dank te zeggen voor de welwillende aandacht die Gij mij hebt geschonken.

Na deze rede vraagt de VOORZITTER wie van de heeren verder aan het debat wenscht deel te nemen.

De heer VAN ZUYLEN: In de eerste plaats, Mijnheer de Voorzitter, breng ik u en het bestuur der Vereeniging mijn warmen dank voor de welwillendheid, waarmêe gehoor is gegeven aan het verzoek om nog in dit leesjaar de bespreking der voordracht van den heer J. L. Koster aan de orde te stellen. De vraagstukken daarin behandeld, hoewel natuurlijk niet nieuw, zijn echter een studie-onderwerp waaromtrent de meening van den eene sterk afwijkt van die van den andere, en in eene vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap is de behandeling van zulk een onderwerp zeker geheel op zijne plaats.

Reeds uit het ontrangen convocatie-biljet zag ik, dat de discussie heden avond speciaal zou worden ingeleid door iemand van wege de Vereeniging, en dit heeft dan ook plaats gehad. Ik verzoek echter verschooning, dat ik mij bij deze bespreking bepaal, tot het verhandelde in de vergadering van 25 Januari j.l., zonder te letten op nieuwe gezichtspunten, die door den spreker, die mij voorafging, zijn geopend. In de voordracht van den heer Koster en de daarop gevolgde gedachtenwisseling vind ik toch reeds stof genoeg.

Al dadelijk wijk ik, wat betreft de opvatting der zaak, die wij zullen behandelen, geheel af van de meening op het convocatie-biljet uitgedrukt, dat voor den heer Koster »de quaestie van het verdedigingsstelsel onzer bezittingen in Oost-Indië" hoofdzaak zou zijn geweest. Ik ben het geheel eens met den heer Breijer, die gezegd heeft dat de heer Koster bij het bespreken onzer militaire positie in Zuid-Azië in de eerste plaats had bedoeld »onze dagelijks wederkeerende taak tegenover de inlandsche stammen, die wij overheerschen" en, zou ik er nog

bijvoegen, »en die onze bezittingen omringen." De heer Koster heeft dan ook in zijne repliek den heer Breijer voor die juiste opvatting zijner bedoeling dank betuigd.

Ik constateer dit met genoegen, omdat ook voor mij, bij de veelvuldige pogingen, die ik heb aangewend om de aandacht van ons volk en van zijne regeerders te vestigen op het hooge staatsbelang om in Oost-Indië leger en vloot voortdurend te hebben in den besten staat, heeft op den voorgrond gestaan het noodzakelijke overwicht op de volken in onzen eigen archipel. En wanneer de heer Koster in de recapitulatie van het eerste deel zijner rede (blz. 250) zegt: »Nederland ontleent zijn »gezag over de bevolking van Nederlandsch-Indië eenig en »alleen aan het recht van den sterkste" en verder (blz. 251): »onze heerschappij in Z.-O. Azië, zich openbarende in het »zedelijk overwicht, dat Nederland bezit op de bevolking, ver- »schuldigd gelijk het zulks is aan het zwaard, kan het ook »slechts door het zwaard behouden, want zonder den voortdu- »renden steun van dat oorlogsmiddel — steun zoowel in re- »pressieven als in preventieven zin — is de handhaving van »ons gezag in het Verre Oosten ook niet verzekerd te achten", dan ben ik het daarmede ten volle eens en bijna geneigd hem te vergeven, dat hij in zijn pleidooi zelf te veel koren brengt op den molen van hen, die lichtzinniger denken over het in goeden staat *brengen* en *houden* van leger en vloot in Oost-Indië, en die hunne argumenten putten uit hetzelfde magazijn, waaraan ook Koster zijne redeneering over de groote waarde van het moreele overwicht van de superieure volken uit het Westen heeft ontleend.

Volkomen terecht wijst hij op de moeielijkheid, die er voor de verschillende stammen en rassen in ons eilandenrijk, zooals zij veelal zelfs op een zelfde eiland voorkomen, in zou gelegen zijn om tegen ons gemeene zaak te maken, en geheel ben ik het met hem eens, dat de Mahomedaansche propaganda en de sectenvroomheid slechts hefboomen zijn in de handen van politiek ontevreden, doch hij dwaalt m. i. — en die meening is op eene vierentwintigjarige ondervinding in bijna alle deelen van Oost-Indië gegrond — wanneer hij bij die overheerschte Aziaten eenige genegeuheid zoekt voor ons gezag of

eenige overtuiging veronderstelt van ons zedelijk hooger staan. Trots al de milde bepalingen, die wij hebben ingevoerd en nog zullen invoeren, blijven wij voor de inlanders de overheerschers en als zoodanig de in de diepte van hun gemoed gehate overheerschers, die zij slechts dulden omdat zij de gevolgen vreezen van het verzet en omdat zij den krachtigen aaneensluitingsstandaard niet hebben, waarom de vele leerlingen van den als beeld ingevoerden schoolmeester (blz. 241) zich zouden moeten vereenigen om kans te hebben op succes.

Doch wanneer eenmaal ook in Azië de Monroe zal opstaan, die Azië voor de Aziaten in zijn vaandel voert, dan kunnen ook voor ons moeilijker tijden aanbreken dan wij tot nog toe gehad hebben.

Men leide nu hiernit niet af, dat ik den goeden invloed onzer civiele ambtenaren iets minder zou achten dan de heer Koster dit doet; voorzeker niet! Van hunne kennis, hun beleid, hunne trouwe plichtsbetrachting hangt veel af en wordt veel gevorderd, doch met den heer Koster herhaal ik gaarne de waarschuwing, die ook in zijne appreciatie is gelegen. De Regeering zij voorzichtig met de toepassing van art. 68 van het Regeeringsreglement en geve, waar het zwaard noodig is, ook in tijds dat wapen in handen van hen, die het weten te hanteeren.

Zij zorge daarbij in de eerste plaats, dat het zwaard zelf aan alle eischen van een goed wapen voldoe!

Sedert ik, nu bijna negen jaar geleden, uit Indië terugkeerde, heb ik langen tijd en tot moe wordens toe, niet opgehouden, overal waar ik maar kon, te wijzen op den onvoldoenden staat van onze land- en zeemacht in Nederlandsch-Indië, en ook hier in deze Vereeniging heb ik meermalen de aandacht gevestigd op ernstige gebreken en leemten wat betreft de inrichting en de sterkte van leger en vloot.

Is het niet al te erg, dat wij nu twee en twintig jaren bezig zijn om Atjeh te onderwerpen, en heeft ook Lombok ons niet opnieuw geleerd welk gevaarlijk spel wij spelen? Voegt het ons eigenlijk wel om over defensie tegen een buitenlandschen vijand te spreken, zoolang een onbeduidend inlandsch vassal onze ma-

tericele kracht zoo klein acht, dat hij zich, op de wijze zooals hij dit deed, durft verzetten tegen onzen billijken wil. En hebben wij niet een aanzienlijk troepengetal noodig gehad — men sprak van het uitspelen der laatste kaart — om dien opstandeling van betrekkelijk weinig beteekenis te onderwerpen, terwijl zijn handlanger naar Bali ontkwam, omdat onze zeemacht niet doen kon, wat hare taak had moeten zijn, en wat ze zoo gaarne had gewild.

Doch genoeg hiervan. De Minister van Koloniën heeft, ik meen in de Eerste Kamer, beloofd, dat hij ons in Indië zou geven 18 op ieder oogenblik volledig bruikbare en voltallige veldbataljons. En wanneer er aan dien eisch is voldaan en wij hebben daarbij in evenredigheid de noodige troepen der hulpwapens en voor dit alles de beste bewapening en uitrusting, die er voor een leger te vinden is, dan kunnen de heer Koster en ik gerust zijn wat het land-deel van *het zwaard* betreft. Over de eischen aan de zeemacht voor het behoud onzer militaire positie tegenover de volken in onzen archipel te stellen, zal ik hier geen bepaald oordeel uitspreken, doch terwijl ik voor de sterkte en de qualiteit der landmacht die gestelde eischen tevens voldoende acht tegenover eene invasie van buiten, doe ik dit met de zeemacht juist omgekeerd en zooals straks zal blijken, ken ik aan haar eene belangrijke taak toe bij de poging tot het afslaan van zoo'n buitenlandschen inval, zoodat de sterkte en inrichting daarvoor noodig, zeker niet zouden blijven beneden het peil, dat voor de diensten in ons Oost-Indië zelf wordt gevorderd.

Ik stap nu van het eerste deel van des heeren Kusters voordracht af; ik heb alleen bij de hoofdpunten stil gestaan; moesten wij over de detailpunten discussieeren, dan zouden wij het misschien niet in alle opzichten zóó eens zijn, als dit met de hoofdquaestie het geval is. Voor diepe staat- en volkenkundige studiën ontbreekt ons thans eeliter de tijd, want ook anderen zullen er prijs op stellen hunne stem te doen hooren; ik ga dus tot het tweede deel der belangrijke voordracht over.

Wat betreft de defensie tegen een buitenlandschen vijand, kunnen wij Kusters betoog splitsen in twee groote afdeelingen, gekenschetst door de beantwoording der beide volgende vragen :

Van welke zijde hebben wij in onze Oost-Indische bezittingen eenen aanval te vreezen?

Hoe moeten wij trachten aan zulk eenen aanval weerstand te bieden?

Met een zekere genoegdoening heb ik gelezen, wat er door den spreker van Januari gezegd is over onze verhouding tot Engeland. Zelf ben ik in 1874 geruimen tijd in George-Town, de hoofdplaats van Poeloe-Penaug in de Straits-Settlements geweest, om inkoop te doen en Chineezinnen te werven voor onze vestiging op Atjeh. Wij ondervonden van de Engelsche autoriteiten slechts welwillendheid en tegemoetkoming. Wel was John Bull in de Nisero-questie nog al arrogant en voor ons niet aangenaam, doch wij moeten niet uit het oog verliezen, dat een gesukkel en geteem zooals het onze op Atjeh voor den Engelschman niet te begrijpen is en dat de regeerders daar zeer onder den invloed zijn van den handel en van de volks-opinie. Engeland moge vroeger in Oost-Azië onze concurrent zijn geweest en in betrouwbaarheid het niet van ons hebben gewonnen; thans is ons bezit in Oost-Azië en ons flink optreden naar binnen en naar buiten volkomen in Englands belang. Bij krachtiger handelen van onze zijde en eene betere verstandhouding met Engeland, die daarnit van zelf zou voortvloeien, ware, naar mijne overtuiging, de onderwerping van den pretendent-sultan van Atjeh reeds lang een feit.

En niet alleen met Engeland, doch ook met de andere Europeesche mogendheden is de kans op conflicten in Indië gering, hoewel deze, zooals Koster zegt, niet geheel is weg te cijferen.

Ik zal echter geen moeite doen te weerleggen, wat door kapitein Kern, ook op gezag van generaal Knoop, hier tegenover is aangevoerd, omdat het er eigenlijk voor mij niet op aankomt, want reeds onze verhouding tot de beide groote volken in Oost-Azië en ook tot Australië, is voor mij reden genoeg om tegenover een machtigen buitelandischen vijand weêrbaar te blijven.

Moet ik na de geschiedenis der laatste tijden wat dit punt betreft nog in een breed debat treden? Het is moeilijk, ik



zou haast zeggen onmogelijk om met eenigen grond te voorspellen wat van de overwinningen der Japanners en de onderwerping van China de gevolgen zullen zijn, doch het laat zich in ieder geval aanzien, dat een dier beide rijken of wel beide te zamen in de toekomst op den gang van zaken in Azië een grooten invloed zal of zullen uitoefenen.

Wat zal in dat geval onze militaire positie zijn tegenover een zóó krachtigen invloed?

Wij hebben reeds jaren geleden gezien hoe het toen, nog in de geboorte der ontwikkeling zich wanende China, een gezantschap naar onze eilanden zond om te onderzoeken hoe daar de verhouding was van de bij ons inwonende landgenooten. Wij zullen derhalve, zoo dunkt mij, in de eerste plaats moeten zorgen, dat wij machtig genoeg zijn om eene inmenging in onze zaken, die ons niet lijkt, te beletten; maar dan moeten wij ook rekenen op mogelijke militaire verwickelingen en de kracht hebben om aan eenen inval, met welk doel dan ook beproefd, krachtigen weêrstand te bieden. Ik ga zelfs zoo ver van te veronderstellen, dat wij onmogelijk de krijgsmiddelen zullen kunnen onderhouden, die tot het alleen en zelfstandig afslaan van zulk een aanval noodig zouden zijn, maar wij hebben gezien, dat nu reeds de groote Europeesche volken zich ongerust maken over de nieuwe verhouding in Oost-Azië en zoowel Engeland als Frankrijk zullen later onze natuurlijke bondgenooten zijn om den invloed van China en Japan in onze Oost te snuiken.

Wil men echter, zonder eigen schade, op bondgenooten rekenen, dan moet men zorgen ook zelf iets te beduiden en onze zee- en landmacht in Oost-Indië moeten derhalve in staat zijn den eersten stoot te weren. Ik noem hier opzettelijk de zee-macht het eerst, omdat ik, zooals straks zal blijken, in dit opzicht hare taak de voornaamste vind.

Ik zou hier niets behoeven bij te voegen wat Australië betreft, want op zichzelf en alleen is de verhouding tot China en Japan reeds voldoende om ons wakker te houden, doch ik herhaal toch nog, wat ik de vorige maal reeds heb gezegd: conflicten van dien kant zijn volstrekt niet onmogelijk en wan-

neer ik dan daarbij in aanmerking neem den Engelschen oorsprong van het Australische rijk dat wij verwachten kunnen, dan is het zaak dat wij tegen aanvallen van dien kant alleen op ons zelven rekenen.

Het is dus, naar mijne opvatting, uitgemaakt dat een conflict met de een of andere Europeesche mogendheid in onze Oost niet onmogelijk doch hoogst onwaarschijnlijk is, maar dat wij aan den anderen kant moeten rekenen op de mogelijkheid van een nog ernstiger aanval van de zich geheel op Europeeschen voet beschavende en uitrustende Oost-Aziaten.

Blijft nu nog de vraag te behandelen of wij onze Oost-Indische bezittingen nog zouden moeten blijven verdedigen, wanneer door ongelukkige krijgskans het vaderland in Europa reeds zijne onafhankelijkheid had verloren en derhalve de sleutels van die bezittingen, indien ze hadden gelegen in de stelling van Amsterdam, reeds in de handen onzer vijanden zouden zijn overgegaan?

Mijn antwoord op die vraag is krachtig bevestigend! Wel ga ik niet zoover van te droomen van een Aziatisch Nieuw-Nederland, waar ons vorstenhuis den in Europa verloren scepter zou overplanten. Zeer veel omstandigheden, vooral politieke, zouden moeten samenwerken om zoo iets denkbaar en mogelijk te maken. Meer mogelijk acht ik het echter, dat tijdelijke tegenspoed een vijand meester zou doen zijn in ons land, en dat deze als gevolg daarvan ook de bezittingen zou opeischen. Geheel overeenstemmende met den Oud-Minister de Waal, zou ik in zoo'n geval willen verklaren, dat de Amsterdamsche sleutels op de Indische sloten niet passen en de krachtigst mogelijke weerstand zou mijns inziens plicht zijn.

Men kan zijn noodlot somtijds niet ontgaan, zegt de heer Koster, maar gaarne zeg ik met hem, dat in zoo'n geval een edel sneven de plicht is, zoowel van volken als van individuen; ook van verdwenen volken moet de wereldgeschiedenis met eere gewagen.

Staat het nu vast, dat wij wel degelijk moeten rekenen op de mogelijkheid, niet alleen van een coup-de-main maar zelfs

van een ernstigen aanval op onze O. I. eilanden en dat die het meest gevreesd kan worden van Oost-Aziatische of van Australische zijde, dan is het ten slotte de practische vraag: Hoe moeten wij aan zulk een inval weerstand bieden?

Die vraag liet, dunkt mij, de discussie over verschillende verdedigingsstelsels toe zoolang er sprake was van conflicten met Europeesche volken, die evenals wij hunne hoofd-hulpbronnen op verren afstand hebben en voor wie het bezit van Java als eene hoofd-begeerte kon worden beschouwd. Bij eenen oorlog met de Aziaten of met de Australiërs zijn de omstandigheden echter geheel anders en het is dan immers een axioma, dat de verdediging van een Eilandenrijk in de eerste plaats moet berusten bij eene krachtige en uitmuntende marine.

Er is over de verdediging van Oost-Indië al zeer veel geschreven, zoowel vroeger als later en zij, die evenals ik, reeds dertig jaar geleden over dit onderwerp hunne studiën begonnen, herinneren zich nog met voldoening het vele goeds wat zij lezen in een werk geschreven door den oud-Directeur der Genie, Kolonel de Vaynes van Brakell. Ook bij hem was aan de Marine eene hoofdtaak opgedragen en ook hij dacht niet aan de verdediging van Java alleen.

Het spreekt van zelve, dat de wijziging der middelen van aanval en verdediging het boek van de Vaynes thans zonder direct belang bij onze studie van de defensie doet zijn, doch als drager der algemeene wet hoe wij ons in de Oost hebben te verdedigen, past het geheel in mijn program.

Moeten wij dan in Oost-Indië eene zoo krachtige zeemacht onderhouden, dat zij tegenover eene invasie iets zal te beduiden hebben? Mijns inziens voorzeker en die zeemacht moet door de Kolonie worden betaald en grootendeels door Aziaten worden bemand. De taak, die onze zeemacht te vervullen heeft, tegenover het Rijk in Europa is zoo van geheel anderen aard als hare taak in Indië, dat ik geene goede oplossing van het vraagstuk zie, dan door eene bepaalde scheiding. Evenals wij hebben een Oost-Indisch leger, zoo zou ik ook eene Oost-Indische Marine wenschen.

Doch ik wijk af van hetgeen heden avond aan de orde is.

Nu komt het er alleen op aan, dat wij in Oost-Indië krijgen een krachtige Marine, geschikt om van uit hare veilige ligplaatsen te komen om de vijandelijke schepen te bevechten en aan te vallen en ons gansche eilandenrijk te helpen beschermen.

En is dit haar niet gelukt; heeft zij voor de overmacht moeten bukken, dan is het de taak der landmacht om te trachten eene landing te beletten en daarna den gelanden vijand iedere voet-breedte grond te betwisten. Daartoe beginne elk gewest met zijne eigene verdedigingstroepen te behouden en het zij de taak van den Opperbevelhebber om de bedreigde punten zooveel hij kan bij te staan. — Geen vooruit klaar gemaakte defensieve stellingen, doch uitmuntende levende strijdkrachten, met goed-gecoefde geniesoldaten, die vóór kunnen gaan om de zich zoozeer daartoe eigenende terreinen als het noodig is en in korten tijd in een »Plewna" te veranderen.

Mijn verdedigingsstelsel is, zooals men ziet, niet gecompliceerd en men behoeft het voor geen enkelen vijand »geheim" te houden en toch verwacht ik van die wijze van verdediging nog het meeste succes. — Men weet immers in de verste verte niet, wat een vijand doen zal; hoe wil men dan vooruit vaststellen, hoe men hem zal bestrijden!

Er is voor ons geen beter leerschool hoe wij in Indië moeten optreden tegenover een buitenlandschen inval, dan die van de handelingen van onzen vijand in den Atjeh-oorlog. De guerilla heeft trouwens in Europa zijn naam gekregen en ook daar werd hij meestal zeer noodlottig voor den aanvaller.

Van af de landing blijve men den vijand harceeleeren; men houde hem zoo lang mogelijk in de ongezonde lage landen en als hij oprukt en ons steeds vóór zich blijft houden, dan belage men zijne gemeenschap, overvalle zijn convooien, in 't kort men doe alles, wat in de guerilla te pas komt. Ziedaar mijn verdedigingsstelsel, waarin echter eene groote leemte is; de zetel van ons bestuur in het zoo moeilijk te verdedigen Weltevreden.

Is die zetel gedurende den oorlog op een geschikt punt van Java's binnenlanden gevestigd, dan is alles gedaan, wat wij ten beste doen kunnen, want op Java is in ieder geval onze hoofd-

macht en ernstig kan daar de strijd zijn, wanneer een goed bevelhebber een in allen deele uitmuntend leger aanvoert.

De heer Koster heeft ons op groote afstanden en op moeilijk terrein gewezen; hij houde mij ten goede, dat bij een goed vooruit bestudeerd stelsel van militaire bewegingen, de spoorwegen reeds nu en zeker in de toekomst veel kunnen bijbrengen om onze macht te concentreeren waar het noodig blijkt.

Ik heb thans opzichts de voordracht van den heer Koster alles te berde gebracht wat mij op 't hart lag; een enkel woord zal ik hier nog bijvoegen omtrent de zóó verschillend beantwoorde vraag of wij bij eene invasie van buiten mogen rekenen op de trouwe hulp der door ons overheerschte, doch mild bestuurde inlandsche bevolking. Ik geloof, dat op die vraag geen antwoord te geven is, dat zou passen op alle omstandigheden, die kunnen voorkomen.

Mijne ondervinding heeft mij geleerd, dat men tot zekere grens kan rekenen op de persoonlijke trouw van de individuen, wanneer ze behooren tot reeds lang aan ons gezag onderworpen stammen, doch ik zou het eene fout vinden om bij eenig verdedigingsstelsel, welk dan ook, er van te voren op te rekenen, dat de inlandsche bevolking onzer Oost-Indische bezittingen, de verdediging van het land tegen een Buitenlandschen indringer als een nationale zaak zal beschouwen.

Ik heb gezegd Mijneheeren!

De heer DE WIJS: Ik was niet voornemens heden avond het woord te voeren. Toen echter de Voorzitter, na de rede van den heer Kielstra, vroeg of iemand het woord verlangde en niemand zich opgaf, stond ik op, omdat het m. i. niet aanging de discussie over zulk een belangrijk onderwerp zoo te beperken.

Later sprak Kolonel van Zuylen en meldde zich meerdere sprekers aan, doch nu wil ik mij niet terugtrekken, al heb ik mij voor de discussie van heden avond niet, zooals de andere sprekers, voorbereid.

Daar ik van het hier behandelde onderwerp nimmer een speciale studie heb gemaakt, verzoek ik u mijne woorden te be-

schouwen als een impromptu, als eenige losse denkbelden. Met de meeste belangstelling heb ik de rede van den heer Koster gelezen, en de hoofddruk, die daarvan bij mij is achtergebleven, is deze: is het niet een verrassend verschijnsel, dat iemand, die zulk een grondige studie van het onderwerp heeft gemaakt en die met zooveel talent de uitkomsten van zijn onderzoek weet mede te deelen, eindigt met zich te doen kennen als een *twijfelaar*.

Wanneer nu iemand als de heer Koster, een Kapitein van den Indischen Generalen Staf en een leeraar aan de Hoogere Krijgsschool en die als zoodanig heeft kunnen beschikken over gegevens, die anderen niet ten dienste staan, moet eindigen met te zeggen: »ik twijfel nog steeds», wijst dit dan niet op een fundamenteele fout en is het niet te betreuren, dat men reeds zoo lang getwijfeld heeft omtrent de wijze van verdediging van Indië en de daarmede in verband staande organisatie (althans in hoofdtrekken) van ons leger en dat het thans zelf nog niet mogelijk schijnt dien twijfel op te heffen?

Mij heeft altijd verbaasd de eigenaardige wijze, waarop in Indië oorlog wordt gevoerd. Ik wijs bijv. op Atjeh. Zelden heeft daar een strategisch doel (althans gedurende eenigen tijd) op den voorgrond gestaan, doch meestentijds hadden politieke inzichten, grillen van staatslieden een noodlottigen en overwegenden invloed op de wijze van oorlogvoeren.

Zelden voerde men een vast, goed overwogen plan consequent uit of trachtte men een strategisch object te bereiken, zonder zich te laten verleiden van den rechten weg af te wijken, doch telkens moesten plannen en objecten gewijzigd worden, al naar gelang elkaar snel opvolgende ministers, met meer of minder Kamervrees, er belang bij hadden hunne oorlogsbudgetten al of niet te flatteeren.

Zonde nu de wijze, waarop Indische militaire zaken in Nederland behandeld worden, ook niet de aanleiding zijn van den *twijfel*, die nog steeds omtrent de verdediging van Indië blijft bestaan?

Waarom heeft men niet reeds sedert lang de grondbeginselen voor deze verdediging vastgesteld, waarom niet reeds uitge-

maakt, wat wij zouden hebben te vreezen, waarop wij zullen kunnen rekenen?

De heer Kielstra heeft een vast geloof, een sterk vertrouwen in de Inlandsche bevolking. De heer van Zuylen, die ook veel studie van de Indische krijgsgeschiedenis heeft gemaakt, is het met den heer Kielstra niet eens.

En de heer Koster neemt weer een ander standpunt in dan beide sprekers.

Wanneer men dat constateert, moet men wel tot de conclusie komen, dat meerdere vastheid meer dan wenschelijk is.

Wanneer ik mij in herinnering breng, wat in de laatste jaren over de organisatie van ons leger is vernomen, hoe wapens en diensten werden ingekrompen en dan weer uitgebreid, militaire instellingen werden in het leven geroepen en opgeheven, generaalsplaatsen gecreëerd en zonder eenig stelsel vacatures *niet* aangevuld enz. . . . , dan is er toch wel grond voor het vermoeden, dat de beslissing ligt op een plaats, waar die niet behoort.

Nu eens worden verlofgangers, die voor ziekte of wegens langdurig verblijf in Nederland kwamen, doch niet als militaire specialiteiten werden *uitgezonden*, door ministers als *de* adviseurs bij uitnemendheid beschouwd en de adviezen van de bevoegde autoriteiten ter zijde gelegd, dan weer aan administratieve bureaux een invloed op zuiver militair en technisch gebied gegeven, waarvoor zij de kennis en de bevoegdheid ten eenemale missen.

Wil men ooit tot een gezonden toestand geraken, dan zal men of bij de wet, of door bevoegde, deskundige commissiën de grondbeginselen voor de verdediging van Indië en in verband daarmee de grondtrekken van de organisatie van het leger moeten vaststellen.

De wijze, waarop thans de zaken behandeld worden, kan den toets van een billijke critiek niet doorstaan, omdat afwiselende politieke inzichten omtrent kiesrecht, belastinghervorming enz. te veel mutatie geven onder de regeeringspersonen en daarmee de vastheid van leiding, zoo noodig op militair gebied, onmogelijk wordt en twijfel betreffende hoofdbeginselen blijft bestaan, waar zekerheid een dringende eisch is.

Volgt men gedurende een reeks van jaren de discussies over de Indische militaire begrooting, dan staat men nu eens verbaasd over het gemak, waarmede belangrijke, doch minder noodige uitgaven worden toegestaan, dan weêr over de luchthartigheid, waarmede in volkomen ongemotiveerde bezuinigingen wordt berust.

Eenige jaren geleden sprak een lid der 2<sup>e</sup> Kamer, Indische specialiteit, mij over de opheffing van de militaire school te Meester Cornelis en toen ik, die opheffing betreurende, mijne verwondering te kennen gaf, dat hij daartoe had medegewerkt, zeide hij eindelijk: »ja, u hebt gelijk, maar 't is zoo moeielijk een bevriend Minister te bestrijden; jij moest maar lid van de Kamer worden!»

En als men aan het ministerieele troetelkind, de Koloniale Reserve denkt, die, toen wij bij de expeditie tegen Lombok zulk een behoefte aan reservetroepen hebbende, zoo vlak in de buurt, nl. te Nijmegen gekaserneerd was, dan vermindert onze verwondering over de behandeling van Indische militaire zaken zeker niet!

Over het algemeen wordt te veel *gesproken* over de *ware* liberale *beginselfen* in hunne toepassing, over onderwijs en ontwikkeling van den Javaan, over opheffing van belastingen en heerendiensten, over opiumpacht of regie, en over de verdediging van onze bezittingen en de middelen daarvoor veel te luchtig heengegleden.

Na de aanstaande uitbreiding van het kiesrecht, vrees ik dat het getal anti-militairisten in de Kamer, die oog noch hart hebben voor militaire belangen, zeer zal toenemen en dat gelden voor uitbreiding van vloot en leger en voor uitvoering van defensieplannen moeielijk zullen te verkrijgen zijn.

En hoor ik dan de stelling verkondigen: »onze bezittingen moeten door een sterke marine worden verdedigd», dan kan ik niet nalaten te denken: »zooveel schepen krijgt gij toch nooit», want hoe sterk moet die marine niet zijn, om weerstand te bieden aan de vloot van een der Europeesche zeemogendheden (in wier goede bedoelingen ik niet zooveel vertrouwen



stel), wanneer men bedenkt dat de dagbladen heden vermeldden dat de Russische vloot in de Chineesche wateren thans reeds op 22 schepen is gebracht?

Voor al van de Kamer der toekomst vrees ik dat wij *nooit* een krachtige marine zullen verkrijgen.

Maar wat blijft er dan te doen over?

Naar mijne overtuiging moet ons leger zoo sterk zijn, dat wij Java, op de wijze als de heer Koster aangaf, kunnen verdedigen. In elk der militaire Afdeelingen een brigade, met een sterke artillerie, geene vaste sterkten. Wanneer de heer Koster zegt, dat wij de buitenbezittingen niet moeten loslaten, ga ik niet met hem mee. Men vergete niet, hoe sterk het leger moet zijn, om alle bezittingen behoorlijk te verdedigen; en als wij daartoe toch niet in staat zijn, is het beter er niet mede te beginnen.

Stel bijv. dat wij op Banka één compagnie hebben en dat de vijand dat eiland aanvalt en veroverd. Zal dan bij de latere vredesvoorwaarden, op welke ongetwijfeld niet alleen onze tegenpartij maar ook andere Europeesche mogendheden invloed zullen uitoefenen — men denke aan de groote belangstelling van Rusland, Frankrijk en Duitschland bij de vredesonderhandelingen tusschen China en Japan — het niet juist in ons nadeel zijn, dat wij dat eiland *verdedigd* hebben?

Resumeerende zoude ik zoo gaarne het volgende u allen, die op den gang der zaken invloed kunnen uitoefenen (waartoe ik natuurlijk niet meer behoor) op het hart drukken:

Streeft naar het bereikbare; pleit telkens weer voor een flink veldleger voor Java; vraag niet het onmogelijke, bijv. een marine die aan Europeesche zeemogendheden het hoofd kan bieden, want die krijgt gij toch nooit.

En voor alles: gebruik uw invloed, ieder op eigen terrein, opdat de twijfel ophoude en wettelijk de hoofdbeginselen van de verdediging van Indië worden vastgesteld of een Indo-Europeesche commissie van defensie in het leven worde geroepen, die de plannen op militair gebied onderzoekt en beoordeelt, zoodat er een einde komt aan allerlei onbevoegde invloeden, die thans die belangrijke quaesties beheerschen.

Ik heb gezegd.

(*Toejuichingen*).

De heer KOSTER. Mijnheer de Voorzitter, mijn voordracht van 25 Januari heeft, nadat zij in druk verschenen was, aanleiding gegeven tot tal van opmerkingen en vragen. Als ik echter die, welke met de strekking van het gesprokene verband houden, samenvat, dan komen zij hierop neder: »Wat heeft de spreker van 25 Januari jl. gewild? Een goed afgeronde conclusie toch ontbreekt er aan zijn lezing. Op één punt echter: de verdediging van N.-I. heeft hij er een getrokken, doch aanvankelijk nog al vaag en eerst *toen* werd die conclusie scherper omljnd, toen hem op dat punt de duimschroeven waren aangelegd.

Toch verkeert men over 'talgemeen in het onzekere omtrent hetgeen de spreker met zijn lezing heeft beoogd."

Daarom ter toelichting het volgende, ten deele tevens strekkende als antwoord aan de heeren van Zuylen en De Wijs:

*Nederlands militaire positie* was de titel van mijn lezing. Militaire positie is de vertaling van het woord »*Machtstellung*»; ik heb lang doch steeds te vergeefs gezocht naar een betere uitdrukking voor dat woord.

Onder *Machtstellung* nu, is men, waar het beschaafde staten geldt, gewoon te verstaan: de staatkundige verhouding van den eenen staat tot den andere in de Statenwereld en meer in het bijzonder tot die rijken, welke den staat in quaestie begrenzen.

*Nederlands Machtstellung* in Zuid-Azië heeft derhalve betrekking op de verhouding van Nederland tot — zooals ik in den aanvang van mijn lezing zeide — tot die Europeesche natiën, wier belangen de onze in Zuid-Oost-Azië ontmoeten. Zij moet niet enkel het oog gevestigd houden op de verhouding van Nederland tot zijn bureu van Europeeschen oorsprong in Zuid-Azië — ik heb mij dan ook niet enkel tot dezen bepaald, want zelfs de bureu van Aziatischen oorsprong nam ik in den kring mijner beschouwingen op — maar, geheel overeenkomstig de opvatting van de schets eener *Machtstellung* van een rijk, is men ook bij ons sedert jaar en dag gewoon om aan de bureu, en vooral aan die van Europeeschen oorsprong, meer bijzondere aandacht te wijden. Ik heb, dat voetspoor volgende, dan ook het meeste licht doen vallen op onze verhouding tot Engeland en Duitschland.

Te ontkennen toch valt het niet — en de bedenkingen in den avond van 25 Jan. tegen mijne lezing ingebracht, kunnen het ten overvloede getuigen — dat de meening nog vrij sterk gevestigd is, dat Nederlands militaire positie in Zuid-Azië beheerscht wordt door de hierna te noemen drie stellingen, van welke de twee eerste zijn van staatkundigen, de laatste van militairen, beter nog van strategischen aard. Die stellingen zijn:

1°. Engeland bedreigt voortdurend ons overzeesch gebied in Zuid-Azië,

2°. dat gevaar nadert in onze dagen steeds meer en meer en niet enkel van die zijde, en eindelijk:

3°. de sleutels van onze Aziatische bezittingen liggen niet in Indië, maar in Nederland.

Twijfel is bij mij gerezen aan de juistheid van die drie stellingen. Die twijfel grondde zich wat de eerste twee stellingen betreft op de moderne begrippen omtrent kolonisatie en ten deele ook op overwegingen van climatorischen aard, welke overwegingen hoofdzakelijk gelden voor den twijfel aan de juistheid der derde stelling.

Om dien twijfel zoo goed mogelijk te motiveeren, kwam het mij noodzakelijk voor den weg te bewandelen, door mij den 25<sup>n</sup> Jan. gevolgd; d. w. z. ik moest mijne beschouwingen over Nederlands verhouding tot de nitheemsche machten doen voorafgaan door een schets van de militaire positie, die Nederland tegenover de bevolking van N.-I. inneemt; zijne militaire positie derhalve tegenover de binnenlandsche machten. Voor de kenschetsing van de Machtstelling van een rijk in Europa, komt die factor *vooralsnog* niet in aanmerking: vooralsnog, zeg ik, en ik druk op dat woord, met het oog op hetgeen de toekomst, ten opzichte van den binnenlandschen toestand, aan de Europeesche Staten baren kan. Maar die factor mocht bij het door mij in te stellen onderzoek niet alleen niet verwaarloosd worden, hij moest ten volle in rekening worden gebracht om voldoende gewapend te zijn voor het trekken van conclusiën uit hetgeen ik voordroeg.

Maar waarom, zoo is mij sedert 25 Januari meermalen gevraagd, waarom die conclusiën dan niet vermeld?

Ik deed dat niet omdat ik, door aldus te handelen, de grenzen van hetgeen mijn lezing beloofde, zou overschrijden. Nu zou dat bezwaar op zichzelf wel niet van zooveel gewicht te achten zijn, maar grooter werd de bedenking dat ik dan te veel stof zou opnemen om die in ééne lezing te kunnen verwerken.

Om nu zooveel mogelijk aan beide bezwaren tegemoet te komen, meende ik den door mij ingeslagen weg te moeten volgen, die niet anders beoogde dan — de conclusiën aan een ieder overlatende — voor het trekken van die conclusiën een grondslag, een punt van uitgang aan te geven. Die grondslag is: het vestigen van de overtuiging, dat de uitoefening van onze heerschappij tegenover de inheemsche bevolking is en blijven zal de *hoofdtzaak* van het Nederlandsch gezag in Indië, en dat de taak om daar vreemden invloed te weren hieraan ten volle ondergeschikt moet zijn, althans zoolang de vervulling van den eersten plicht de krachten der koloniseerende natie vrij wel geheel absorbeert.

Eenmaal het eens geworden zijnde over dien grondslag, kon zulks leiden tot het trekken van conclusiën, die als van zelf voeren tot het oplossen van vraagstukken van meer direct practisch nut, als daar zijn: de organisatie van de Nederlandsche strijdkrachten te land en te water in het Aziatisch gebied; het vaststellen van een richtsnoer voor de uitoefening van onze heerschappij tegenover inheemsche machten en het aangeven van een verdedigingsstelsel tegen een eventueelen buitenlandschen vijand.

Gaf ik, naar veler meening, van optimisme blijkt toen ik, met redenen omkleed, mijn meening deed kennen dat Nederland de vervulling van zijn plicht in het verre Oosten op den pas genoemden grondslag, in de naaste toekomst ook met vertrouwen kan tegemoet zien, — ik constateer met zekere zelfvol-doening, dat ik in den geachten inleider der discussie een vrij sterk geprononceerden medestander van dien grondslag mag begroeten.

Op 't oog wel wat in strijd met het voorgenomen plan om

geen conclusiën te trekken, is echter hetgeen in mijne lezing voorkomt met betrekking tot het verdedigingsstelsel van N.-I. Het is niet onmogelijk dat de lichte storm, die over mij gekomen is naar aanleiding van hetgeen ik daarvan zeide, zich niet zou hebben geopenbaard wanneer ik de hoofdpilaren van het verdedigingshuisje maar niet had aangetast. Doch afgescheiden van het feit, dat de storm mij niet zoo geheel onwelkom was, moet ik er toch op wijzen dat die aanval mijnerzijds noodig was, om mijn twijfel te motiveeren aan de waarheid, dat de sleutels van N.-I. zouden liggen daar te lande.

Ik ben hiermede gekomen aan hetgeen voor menigeen is »la bête noire» in mijne lezing.

Welke is nu toch de beteekenis, die, naar het mij voorkomt, aan deze euphemistische uitdrukking is te hechten?

Naar mijn inzien heeft men daaronder het volgende te verstaan: Al komt N.-I. door verovering in vreemde handen, dan — de geschiedenis heeft het ons aangetoond — zal het ook niet per sé voor Nederland verloren zijn, tenzij Nederland zelf is weggevaagd uit de rij der onafhankelijke staten. Nederland zonder koloniaal bezit is geen ondenkbare gedachte, al valt het niet te benaderen tot welke calamiteiten het hier te lande zou leiden, wanneer aan ons vaderland plotseling zijn overzeesch rijk ontnomen werd. Maar een Nederlandsch rijk in Indië, zonder een zelfstandig Nederland is een ongerijmdheid; de redenen voor die opvatting zijn in mijn lezing te vinden.

Ik acht het mitsdien een gevaarlijk zelfbedrog om te meenen, dat de strijd voor de zaak van Nederland met kans op succes in Indië zou zijn voort te zetten, en nog grooter zelfbedrog acht ik de gedachte der mogelijkheid om, uitgaande van Indië, te streven naar een herstel van Nederlands zelfstandigheid in Europa.

. Moet deze uitspraak leiden tot de conclusie dat wij in Indië, in het voorkomende geval van aanranding van buiten, ook den voortgang van 's vijands handelingen werkeloos moeten aanzien? Ik had reeds op den avond mijner lezing gelegenheid op te merken, dat men verkeerd zou handelen om mij die zienswijze als slotsom mijner woorden toe te dichten, doch het is

hier thans de plaats om mijne zienswijze ten deze nauwkeuriger bekend te stellen.

Uitgaande van het beginsel, dat de overwinning in den tactischen strijd, waarvan grondgebied de inzet is, een rechtsgrond voor bezit schept voor den zegevierenden vreemden indringer, zou het voorzeker van al te groote naïveteit getuigen, zoo ik kon meenen dat de strijd ter verkrijging van dien rechtsgrond, waar het onze overzeesche bezittingen geldt, in Nederland zou moeten gestreden worden.

Wanneer men de quaestie aldus opvat, dan liggen ongetwijfeld de sleutels van Indië in Indië, maar dan ga ik in deze opvatting verder dan mijne bestrijders; veel verder ook dan men in dit opzicht tot dus verre ooit gegaan is.

Want dan liggen naar mijne opvatting ook de sleutels van Banka op Banka; van Sumatra op dat eiland; van Celebes ter plaatse, en in het algemeen overal daar, waar de vreemde indringer zich heeft genesteld.

Die opvatting nu verdraagt zich ten volle met de uitspraak in mijne lezing dat de sleutels van Indië in Nederland liggen, mits men mij slechts vergunne om de sleutels, naar den gedachtegang mijner bestrijders, te noemen de sleutels van Indië in *tactischen zin*, terwijl de sleutels, in mijne lezing bedoeld, van *strategische natuur* zijn, gelijk ik, met het oog daarop, in mijne voordracht dan ook sprak van de »conventioneel Indisch *strategische* geloofsbelijdenis."

Ik kom straks nader op deze onderscheiding terug, maar wil toch eerst de eenigszins voor de hand liggende vraag beantwoorden, tot welke practische conclusie de meening dan wel kan leiden, dat in strategischen zin de sleutels van Indië in Nederland liggen.

Die conclusie is een ver strekkende, verder dan men oppervlakkig zou meenen.

Met de erkenning van dat beginsel toch, nauw verband houdende met de beteekenis — gelijk ik die in mijn lezing aangaf — welke Indië uit een kolonisatorisch oogpunt voor Nederland bezit, ligt voor de natie deze leer opgesloten: Overweeg goed tot hoever ge gaan kunt met de mate uwer opofferingen om

het behoud van uw overzeesch gebied in eigen hand te verzekeren, want bedenk het wel: gaat het rijk in Europa te gronde, dan sleept het in zijn val zijn Oostersch gebied onverbiddelijk mede, in dien zin, wel te verstaan, dat van een Nederlandsch rijk daarginds geen sprake kan zijn. Valt daarentegen het overzeesch gebied in vreemde handen, dan is het nog niet onherroepelijk voor u verloren, mits ook Nederland nog maar niet onherroepelijk is weggevaagd uit de rij der zelfstandige staten.

Ik wil hiermede *dit* zeggen, dat ik de meening *niet* kan deelen van hen, die van oordeel zijn dat Nederland *geen offer te groot* mag wezen om zijn overzeesche bezittingen tegen verovering te beschermen.

Ik zal mijn zienswijze nader definieeren: Men vergelijkt — en mij schijnt die vergelijking niet zoo erg kreupel toe — de gelden, die de natie jaarlijks opbrengt om hare zelfstandigheid in Europa en hare bezittingen aan den Evenaar tegen uitheemsche aanranding te verdedigen, men vergelijkt, zeg ik, die uitgaven wel eens met een telken jare terugkeerende verzekerings-premie. Welnu, om eens bij dit beeld te blijven, dan zou ik, in overeenstemming met hetgeen ik zoo pas als mijn zienswijze bekend stelde, de natie toeroepen: Verzekeer het pand in Europa tegen *brand* en *waterschade*, dat in Azië alleen tegen *inbraak*. Of, beide als deelen van een organisch geheel beschouwende, zou ik aanraden: Neem voor Nederland in Europa een verzekering *op het leven* en assureer Nederland tusschen de tropen tegen *ongelukken*, hoogstens tegen *invaliditeit*.

Tot welk gevolg o. m. die conclusie in de praktijk leiden kan, moge blijken uit deze daaruit m. i. direct voortvloeiende opmerking: dan kan, behoudens nader onderzoek hoe de lage verzekerings-premie tegen uitheemsche aanranding ten meesten nutte voor het beoogde doel is aan te wenden, ook volstaan worden met eene organisatie van de N.-I. strijdkrachten, uitsluitend voor de taak tegen inheemsche machten.

Ik kom thans terug op de door mij gemaakte onderscheiding van sleutels in tactischen en in strategischen zin.

Ik ben het alzoo niet eens met hen, die de tactische sleutels van *Nederlandsch-Indië* zoeken op *Java*. Ik zoek die sleutels overal, waar de vijand zich vertoont en aangezien ik de kans, dat die vijand zich op *Java* vertoonen zal, voor dit eiland veel geringer acht dan voor de andere deelen van ons gebied, sprak ik in mijn lezing de meewing uit dat, wanneer men bij gevaar voor vreemde aanranding, onze buitenbezittingen ten behoeve van *Java* ontblooten ging van troepen, de kwaal [d. w. z. het toch al reeds zeer gering vermogen om vreemd geweld te weerstaan] eer verergerd.

Ik acht een verdedigingsstelsel, dat wortelt op het grondbeginsel van een schier tot het uiterste volgehouden passieve houding, onlogisch en daarom verkeerd.

Ook ik aanvaard voor de verdediging van ons Indisch rijk gaarne *Java* als centrum voor die verdediging, omdat op dat eiland reeds in gewone tijden meer strijdkrachten aanwezig zijn dan voor de handhaving van onze heerschappij tegenover de inheemsche bevolking gevorderd wordt. Maar ik aanvaard het niet in dien zin om in een klein deel van dat centrum ons op te sluiten, in afwachting dat de vijand ons daar zal komen opzoeken. Integendeel uit dat centrum, *Java* in zijn geheel, zal de vijand worden opgezocht. Geldt het enkel de verdediging van *Java*, dan — in mijn lezing wees ik er reeds op — wordt weer de kwaal verergerd, wanneer men de verdedigende strijdkrachten *al dadelijk* gaat concentreren in het een of andere deel van het eiland.

Mocht men mij tegenwerpen dat die opvatting in strijd is met de beginselen eener gezonde krijgskunst, welke toch voorschrijven om de verdedigende strijdkrachten voor het meerendeel vereenigd te houden, dan antwoord ik daarop dat het aanbevolen middel hier, met het oog op *Java's* geografischen toestand, gelet op onze verhouding tot de inheemsche bevolking en gegeven onze beperkte krachten, erger is te achten dan de kwaal, die ik hier op 't oog heb.

Ik maak mij geen illusiën dat wij, met het door mij voorgestaan grondbeginsel voor de verdediging, een waarborg zullen hebben voor het voortdurend behoud van onze bezittingen.



Te minder maak ik mij daaromtrent illusiën op grond van het volgende: Slaan wij hier te lande, als het geldt de vraag te overwegen wat met betrekking tot den landoorlog de toekomst baren zal, den blik naar Oost en Zuid, voor wat betreft den oorlog ter zee en in de Koloniën, betrekken wij de mode-journalen van onzen Westelijken nabuur.

Welnu, één stelregel leeren wij daaruit vóór alle andere kennen en hij is deze: in geval van oorlog met een der Europeesche mogendheden, zal Engeland zijn vijand aantasten in diens Koloniën, waarbij dan het eerste streven daarop gericht zal zijn, om de weermacht der tegenpartij in zijn koloniale wateren te vernietigen.

Die stelregel bevat een waarschuwing voor kleine, een leering voor groote koloniale mogendheden en wij weten dus wat ons in geval van oorlog in N.-I. zal te wachten staan.

En niettemin waag ik het voor de verdediging van ons eilandengebied een beginsel aan te bevelen, dat zich met den pasgenoemden stelregel allerbezwaarlijkst verdraagt.

Ik waag het om verschillende redenen. Vooreerst omdat een poging tot vermeerstering van een enkel deel van ons overzeesch rijk niet onvermijdelijk behoeft te worden voorafgegaan door het breken van onze weerkracht in de Indische wateren. Ten anderen omdat ik daarbij wel degelijk rekening houd met de omstandigheid, op den avond mijner lezing door den heer Rooseboom opgemerkt, de omstandigheid n.l. dat Nederland tegenover een andere mogendheid niet geïsoleerd staat op de wereld. Maar bovenal waag ik het dat beginsel aan te prijzen, om de moreele zijde aan de quaestie verbonden.

Ik herhaal het nogmaals: ik maak mij geen illusiën. Met de beperkte middelen, die Nederland voor de verdediging van zijn uitgebreid Ind. rijk bestemmen kan, vermag geen enkel defensiestelsel een waarborg te geven voor het voortdurend behoud onzer bezittingen.

Doch het door mij gepreconiseerde grondbeginsel voor de verdediging heeft op het tot dusverre gehuldigde ongetwijfeld *dit* voor, dat het, door een actieve verdediging van ons eilandengebied aan te bevelen, de levensvoorwaarde voor het Indische

leger tot het niterste tracht in stand te houden. En die levensvoorwaarde is: *de geest voor het offensief*.

In een militaire vergadering als deze is een nadere niteenzetting misplaatst te achten van het groote gewicht van dien factor in de oorlogvoering; een gewicht zoo groot, dat het zelfs in een ongelijken kamp de kans op succes naar de zijde van de zwakkere tegenpartij kan doen overhellen.

Doch er is meer. Ik laat de vraag daar of een verdediging van N.-I., welke zich bepaalt tot een verdediging uitsluitend van Java, met nagenoeg absolute loslating van al het overige, wel getuigt van wijs beleid? Of een dergelijk handelen wel is overeen te brengen met de ter zake van het behoud onzer Oost op den Gouverneur-Generaal rustende taak en verantwoordelijkheid? Maar een onloochenbare waarheid is het zeker dat, waar het voornemen bestaat tot een actieve verdediging als door mij bedoeld en van dat voornemen ook naar buiten blijkt, wij iedere vreemde macht *eerder* afkeerig zullen maken om zich met vijandige bedoelingen tegen ons overzeesch gebied te keeren, dan wanneer het beginsel op den voorgrond staat, om bij naderend oorlogsgevaar de hoofdkracht van het leger in een nithoek van dat gebied samen te brengen en die daar ook bijna geheel opgesloten te houden.

Na deze toelichting moge het duidelijker worden, dat ik met mijne lezing van 25 Januari j.l. beoogd heb om te doen komen tot deze conclusiën:

1°. De Nederlandsch-Indische strijdkrachten te land en te water moeten worden georganiseerd in overeenstemming met de voor hen weggelegde taak tegenover inheemsche machten.

2°. Wat tot bescherming van het Aziatisch gebied tegen vreemde aanranding door den Staat kan worden beschikbaar gesteld, moet tot dit doel ten goede komen aan de organisatie der zeemacht in de koloniale wateren.

3°. Nederland mag niet, maar behoeft ook niet te schromen om zijn bestuurstaak in Indië geleidelijk uit te breiden, want uitbreiding van bestuursinvloed behoeft, blijkens de geschiedenis onzer heerschappij in N.-I., niet in rechte reden te staan tot de ver-

eischte middelen voor bestuursuitoefening en gezagshandhaving, en

4°. Het verdedigingsstelsel van N.-I. tegen een buitenland-schen vijand, rust op een verkeerden grondslag, wanneer het steunt op de verdediging *uitsluitend* van Java.

Na deze beschouwingen zal ik, voor zooverre het niet reeds in het pas gezegde is geschied, thans er toe overgaan om de sprekers van heden avond te beantwoorden, daartoe begrijpelijkerwijze den voorrang gevende aan den geachten inleider van de discussie.

Ik zal mij niet verdiepen in het zielkundig vraagstuk, of verheffing van het intellectueel peil van het individu wel leiden kan tot vermeerdering van zijn geluk. Doch de heer Kielstra zou mij verkeerd beoordeelen, zoo hij ook mij rangschikte onder hen, die in het in onmondigen staat houden van onze overzeesche onderdanen, den meest hechten waarborg meenen te vinden voor de handhaving van onze heerschappij over de volkeren van den Indischen Archipel. Juist tegen de stemmen, die zich wel eens in dien geest hebben geuit, schreef ik in mijne voordracht, dat groote nationale bewegingen tegen ons gezag mij niet waarschijnlijk voorkwamen, zelfs dan niet wanneer het volk eenmaal een hooger en graad van intellectueele ontwikkeling zal hebben bereikt.

Gaat onze regearing voort op den door den heer Kielstra vermelden weg met zijne milde bestuurs-procédés, dan kan zelfs de verheffing van het intellectueel peil der bevolking een krachtig hulpmiddel worden om haar tot het juiste besef te brengen van de weldaden van het Nederlandsch bestuur.

Maar of dat er ook toe zal kunnen leiden dat wij op die bevolking zullen kunnen vertrouwen, als het eenmaal noodig mocht wezen ons overzeesch gebied te verdedigen tegen een poging om haar van souverain — een uitheemschen wel te verstaan — te doen veranderen? Wanneer die bevolking door dien souverain in spé niet enkel dezelfde voordeelen als onder ons bestuur, doch zelfs nog meerdere worden in uitzicht gesteld en die beloften vergezeld gaan met klinkende en daarom zoo terecht *«irrésistible»* geheeten argumenten?

De heer Kielstra neme van mij de verzekering aan, dat er in deze vergadering zeker niemand zal worden gevonden, die, nader dan ik, hem sta in het koesteren van die hoop. Maar hij vergunne mij het koesteren van die hoop te noemen een droom, een zeer schoonen droom zelfs, maar een droom waarvan de verwezenlijking — gesteld dat deze mogelijk te achten is — dan toch nog zeker ligt in een zeer ver verwijderd verschiets.

Tegenover de voorbeelden uit de geschiedenis, door den heer Kielstra ten bewijze hiervoor aangevoerd, wil ik er andere stellen, ten betooge hoe juist de geschiedenis n. m. i. weinig reden geeft om ten deze gunstige verwachtingen te koesteren. Uit »the memoir of the life and public services of Sir Thomas Stamford Raffles" door zijn weduwe geschreven, hebben wij het kunnen ontwaren hoe reeds geruimen tijd vóór dat de Engelschen op Java landden, Raffles pogingen had in het werk gesteld om de hoofden te bewegen onze zijde te verlaten. Wij kunnen het daar lezen hoe de vorst van Boleleng op Bali, op Raffles' brieven antwoordde de meest warme en getrouwe genegenheid voor de zaak van Engeland te koesteren. Die vorst was de tusschenpersoon voor de correspondentie van Raffles met — zooals het in die memorie heet — den Soesochoenan, den sultan van Mataram, dien van Madoera en den panembahan van Soemenep. De vorst van Karang Asem bood, zelfs zonder daartoe aangezocht te zijn, zijne hulp aan zoodra hij van de Engelsche plannen hoorde. De hoofden van Bantam gaven op de hun geschreven brieven wel geen antwoord, maar zij gaven, waar daartoe de gelegenheid zich aanbood, van hunne Engelschgezindheid blijk door in contact te komen met de Engelsche oorlogsschepen in de Indische wateren.

Wordt het daardoor niet duidelijker waarom de hulptroepen uit de vorstenlanden, toen het bij Djati Ngaleh tot een beslissend treffen moest komen tusschen ons en de Engelschen, ons in den steek lieten? Waarom de Madoereesche vorsten, wier troepen reeds naar Djati Ngaleh op marsch waren, die troepen van den Javawal terug ontboden, waartoe het verschijnen van Britsche strijdkrachten op Madoera louter als voorwendsel diende?

En wat leert ons in dit opzicht de geschiedenis van den dag? Nog geen jaar toch is het geleden, dat de vorst van Lombok tegen ons steun zocht bij de Britsche autoriteiten te Singapore.

De heer Kielstra zal het mij zeker niet euvel duiden als ik de meening verkondig, dat *zijne* kennis van den aard der inheemsche bewoners onzer overzeesche bezittingen al niet veel omvangrijker kan zijn dan van zijne vroegere en latere kameraden van even langen diensttijd in het Ind. Leger; van die kameraden nl. wier werkkring het niet medebracht om zich nauwkeurig te vergewissen van hetgeen er omgaat in het gemoed van den inlander. Ik wil dan ook voor mijne meening omtrent de mate van betrouwbaarheid van den inlander mij niet beroepen op *mijne* bekendheid met zijn aard. Ik kan het te dezer plaatse niet doen, op grond van hetgeen te dien aanzien door ter zake alleszins bevoegde beoordeelaars verklaard is en waaromtrent de heer Kielstra, die geen onbekende is in de archiefafdeeling van het departement van Koloniën, naar ik denk, niet langer in onwetendheid behoeft te verkeeren dan hij zelf wil. Ik mag er echter wel op wijzen, dat mij door degelijke ambtenaren van ons civiel bestuur in Indië meermalen is verklaard hoe zij zelfs na jarenlange, dagelijksche aanraking met den bewoner onzer bezittingen, nog vaak in onzekerheid verkeerden omtrent de geheime roerselen van het inlandsche gemoed. Als ik dat overweeg, dan geloof ik niet te overdrijven als ik meen de verwezenlijking van den zoo pas bedoelden droom slechts in een zeer ver verwijderd verschiet te kunnen zien.

Alleen over den afstand van dat verschiet zou de heer Kielstra bedenkingen kunnen inbrengen, want ik meen uit hetgeen hij ter zake heeft aangevoerd op zijn minst genomen tot deze conclusie gerechtigd te zijn, dat, waar het geldt het weren van vreemde aanranding tegen N.-I., *tot dus verre* niet onvoorwaardelijk staat viel te maken op de trouw der inl. bevolking aan ons gezag, in de *allernaaste toekomst* wellicht, maar dan toch nog niet zoo beduidend veel meer en alleen in een *verdere toekomst* in een meer belangrijke mate.

Voorshands en voor de practische zijde van het hier geldende onderwerp is die erkenning meer dan voldoende. Ik mag voor mijn persoon dat verschiet zeer ver, zelfs eindeloos verwijderd achten, mijn schets van Nederlands militaire positie in Zuid-Azië nam, hoofdzakelijk wat onze verhouding tot buitenlandsche machten betreft, in den kring van beschouwingen als grondslag aan: de toestanden van het oogenblik en zooals die zich in de allernaaste toekomst, stel een tijdduur van 20 tot 30 jaren kunnen doen verwachten.

Het verschil in zienswijze, dat zich in deze aangelegenheid tusschen mij en den heer Kielstra heeft geopenbaard, is in het wezen der zaak het gevolg van een principieel verschil in opvatting ten aanzien van den grondslag onzer militaire positie tegenover de inheemsche bevolking van N.-I.

Ben ik toch van gevoelen, dat N.-I. tegenover Nederland inneemt de positie van een wingewest, waarmede ik zeggen wil dat het vrijwel tegenover Nederland staat als de Romeinsche *provincie* tot den hoofdstaat Romè, d. i. *door het zwaard verkregen*, en waaraan ik, als voor onze bezittingen geldende, toevoeg: *en ook alleen door het zwaard te behouden*, de heer Kielstra kan die meening niet deelen.

Neen, wij kunnen op een beteren rechtstitel wijzen voor ons Aziatisch bezit en o. m. wijst hij er dan op hoe wij in 1749, tengevolge van den vrijwilligen afstand door den vorst van Mataram van zijne rechten op dat rijk, het overgrootste deel van Java, dat op die wijze aan de O.-I. C<sup>ie</sup>. toeviel, geen wingewest mogen noemen. Hoe dit evenzoo geldt voor tal van andere deelen van den O.-I. Archipel.

Hij overweegt verder hoe, met het oog op onze jongste tusschenkomst op Lombok, ten gunste van de Sasaks, bij deze bevolking de stem der dankbaarheid luide genoeg zal spreken, om in de toekomst het Nederlandsch gezag niet te beschouwen als dat van een overweldiger.

En — het is niet om te vergelijken — maar toch stelt de gachte inleider aan de vergadering de vraag: of er iemand is, die de gedachte aan iets wat naar overweldiging zweemt zou kunnen verbinden aan ons Vorstenhuis, waar zijn voorzaten in

benarde tijden Nederland te hulpe kwamen bij de verdediging van de ernstig bedreigde belangen des volks?

Het kan — ik zal de eerste zijn om dit te erkennen — vooral in onze dagen, niet anders dan heilzaam wezen, om er steeds aan te herinneren welke groote verplichtingen ons volk heeft aan zijn Vorstenhuis. Die herinnering, vooral wanneer zij geschiedt op de wijze als de geachte inleider deed, laat nimmer na een zekere bekoring nit te oefenen op een vaderlandslievend gehoor; zij brengt in het gemoed snaren in trilling, die weldadig aandoen.

Kan ik in zooverre, als een geheel op zich zelf staande niting derhalve, die woorden van den geachten inleider niet anders dan toejuichen, nu hij zelf verklaart dat die niting niet strekt tot vergelijking van twee, onderling voorwaar zeer ongelijkslachtige, verhoudingen, kan ik ook verder van dit punt afstappen om thans over te gaan tot een nadere beschouwing van den rechtstitel, die, naar de meening van den heer Kielstra, voor nitgebreide deelen van ons Aziatisch bezit zou zijn aan te voeren.

Wanneer ik het verschil in zienswijze in deze aangelegenheid tusschen den heer Kielstra en mij nader ontleed, dan betreft die, naar het mij voorkomt, bij den geachten inleider meer den *vorm*, bij mij daarentegen meer het *wezen* der zaak.

Wanneer de heer Kielstra zegt: het rijk Mataram werd eertijds aan de O.-I. C<sup>w</sup> *geschonken* -- op die *schenking* kom ik straks nader terug -- het werd dus niet door wapengeweld *veroverd* en dus moogt ge dat gebied geen *wingewest* heeten, dan veroorloof ik mij daartegen aan te voeren dat de *wijze* waarop de Romeinsche staat een provincie aan zijn gebied toevoegde toch zeker *niet alleen* den doorslag gaf om het nieuwe gebied een wingewest te mogen noemen, maar dat voor die benaming toch zeker veel meer van invloed was de verhouding van den uitheemschen heerscher tot zijn nieuwe onderdanen. Zoolang die verhouding ongunstig bleef, zoolang de nieuwe onderdanen zich niet dan noode onderwierpen aan den wil van dien uitheemschen heerscher; zoolang deze, om zich te zien gehoorzaamd, zijn steun moest zoeken in den sterken arm, bestond

er toch veel meer reden om, tot kenschetsing van een aldus bestaande verhouding, het aan den hoofdstaat toegevoegde gebied een *wingewest* te noemen?!

Alleen een door de wapenen verkregen, een veroverd gebied zou, naar de meening van den heer Kielstra, een wingewest mogen genoemd worden?! Doch welke waarde heeft het in de praktijk om een dergelijk gebied met dien naam te *blijven* bestempelen, wanneer na verloop van jaren uitheemsche heerscher en onderdanen één zijn geworden in denken, één in handelen en dus ook één in belangen?!

Deze uitkomst nu is alleen daar te verwachten waar vermenging van geslachten mogelijk is; waar vermenging van de tegenwoordigers van het uitheemsche, domineerende ras met het inheemsche, gedomineerde — vaak misschien eerst na verloop van jaren — mogelijk is; waar die vermenging geen onoverkomelijke hinderpalen ontmoet.

In mijn lezing nu wees ik er op, dat het rassenverschil tusschen ons en de inheemsche bevolking van N.-I. een onoverkomelijken slagboom stelt voor de vermenging van geslachten, op grond waarvan ik ook niet kon gelooven, dat ooit ineen-smelting zou kunnen plaats grijpen van onze belangen met die van de inlandsche volkeren binnen onze bezittingen. En nu honde men het mij ten goede dat ik, zoolang dat resultaat niet is verkregen, twijfel blijf koesteren aan de trouw van die bevolking voor *onze* zaak.

Zoolang die uitkomst niet is bereikt, rust, om een meer gemeenzame uitdrukking te bezigen, ons gezag in N. I. op de bajonet.

In wettelijken zin, d. w. z. naar de wetsopvatting tijdens het bestaan van het Romeinsche rijk, mag de naam *wingewest* enkel en alleen toepasselijk verklaard kunnen worden op door het zwaard verkregen gebieden, ik vermeen dat het spraakgebruik van onze dagen vrijheid geeft om onder die benaming *ook* te verstaan rijken, waar het gezag van den heerscher berust op, hetgeen ik zoo pas noemde, *op de bajonet*.

Ik vrees al zeer geringe tegenspraak als ik beweer, dat deze meening gelden mag voor het overgrootste deel van ons gebied aan den Evenaar, zoo al niet voor het geheel.



Ik zal thans een van de door den heer Kielstra, ter motivering van zijne meening, aangevoerde voorbeelden van nabij beschouwen.

Ontbreekt het kenmerk voor den rechtstoestand, dien de heer Kielstra onder »wingewest" verstaat, *inderdaad* aan het overgrootste deel van Java, dat in 1749 eigendom werd van de O.-I. C<sup>te</sup>?

De geachte inleider heeft ons medegedeeld dat in 1749, toen de vorst van Mataram geen kans zag om zijn rijk voor zijn opvolgers te behouden, hij van al zijn rechten daarop vrijwillig afstand deed ten gunste van de O.-I. C<sup>te</sup>. Voldeed die vorst hiermede aan den wil van zijn volk? Verre van dien, en den geachten inleider is het genoegzaam bekend hoe onzerzijds, naast politiek beleid ook de kracht der wapenen te hulp geroepen is moeten worden, waardoor eerst na acht jaren tobbens een einde kwam aan den staat van aanhoudende beroeringen in het door *schenking* (sic) verkregen gebied.

Twee jaren te voren, in 1755, was er in den stand van zaken een keer ten goede gekomen door de verdeeling van het oude Mataram in de twee vorstenrijken Solo en Djokdja, elk onder een zelfstandig vorst.

De verhouding, zelfs in onze dagen, van de vorstenlanden op Java tot het Nederlandsch gezag, is voor ieder die in Indië geen volslagen vreemdeling is, voldoende bekend.

Die rijken zouden naar de opvatting van den heer Kielstra, in wettelijken zin, *wat den vorm der inbezitting betrefte*, geen wingewesten mogen heeten, ofschoon hierop, in verband met hetgeen ik zoo pas opmerkte, nog wel het een en ander zou zijn aan te merken. Maar zouden zij *inderdaad, in het wezen der zaak* ook geen wingewesten zijn? Zouden er velen gevonden worden, die gelooven dat wij ook blijvend ons gezag over dat gebied zouden kunnen doen gelden zonder den voortdurenden steun van het zwaard, steun zoowel in preventieven als represieven zin?

Doch, het landsbelang wordt niet gediend door strijd te voeren over den rechtsgrond voor ons bezit aan gindsche zijde

van den Evenaar. Laat ons toch openlijk erkennen dat die grond in het wezen der zaak is een onrechtmatige, een schending van het recht der volken. Maar aan allen, voornamelijk aan die partij in ons vaderland, die elk bezit — behalve het hare — uitkrijft voor onrechtmatig verkregen goed, worde het luide verkondigd dat het onrecht, hetwelk Nederland dien volkeren heeft aangedaan, hun honderdvoudig wordt vergoed door het ernstig streven van Nederlands regering om hun ons bestuur ten zegen te doen zijn. En dat zulks geschiedt, danken wij aan ons zedelijk overwicht op het volk.

Maar het landsbelang wordt *wel* gebaat, door er ten ernstigste op te wijzen, want het bevat de *conditio sine qua non* voor onze heerschappij daar ginds en daarmede voor het welzijn dier volkeren, dat het behoud van dat zedelijk overwicht *alleen* denkbaar is, zoolang die bevolking doordrongen blijft van het feit, dat wij ook in *materiëlen zin* haar meerderen zijn.

Ten aanzien van het verdedigingsstelsel van N.-I. heeft de heer Kielstra denkbeelden verkondigd, die ik niet anders dan met ingenomenheid kan begroeten.

Ik zal in deze materie niet tot in bijzonderheden afdalen, maar necht mij, om niet verkeerd begrepen te worden, toch verplicht hier even op te merken, dat alle handelingen, die de geachte inleider voor de verdediging aanbeveelt en waaraan hij de voorwaarde verbindt „als de bevolking ons getrouw blijft,” toch zeker niet anders dan *onder benefice van inventaris* kunnen worden aanvaard.

Wil men nog iets voor de verdediging doen, behalve het versterken van onze weermacht in de Koloniale wateren, dan verplaatse men in vollen vreedstijd den bestuurszetel geleidelijk naar het binnenland, zóó luidt voorts het advies van den heer Kielstra.

Naar aanleiding van hetgeen over de quaestie der verplaatsing reeds is overwogen, zouden wij nog uren kunnen spreken.

Of het ooit zoover zal komen ?!

Den heer Kielstra zijn evengoed als mij de woorden bekend van 'een vroegeren landvoogd, die ter zake als zijne meening

bekend stelde, dat die verplaatsing een fictie was en blijven zou; dat een hoofdstad een product is van tijd en van omstandigheden, hetwelk men niet naar willekeur ergens anders kan overbrengen en dat men nemen moet zooals het is, dat is dus ook met de in sommige opzichten nadeelige zijden.

En hij weet evenzeer dat een vroeger legerhoofd zich op dit punt volgenderwijze heeft uitgedrukt: Batavia is nu eenmaal de hoofdplaats der kolonie en om redenen, die buiten aanraking met de vereischten der strategie liggen, zal zij bij voortdrijving de zetel der Regeering blijven, totdat de eene of andere catastrophe invalt, die veroorzaken zal, dat die zetel op een doelmatiger punt van Java gevestigd worde."

Ziedaar! de schier onafwendbare fataliteit met groote realiteit geschetst. Maar dit kan nochtans niets te kort doen aan het uiterst logische beginsel door den heer Kielstra voorgestaan.

Zullen ooit voor het door hem gewenschte doel gelden kunnen verkregen worden, dan zou ik niet gaarne beweren dat die gelden nutteloos worden besteed. Doch het komt mij voor, dat ten behoeve van de verdediging van Indië tegen nitheemsche aanranding, andere meer dringende eischen behooren vóór te gaan. In volgorde van hun gewicht zijn deze: versterking van de marine in de Indische wateren; het zoo goed mogelijk inrichten van Soerabaja als operatie-basis voor de zeemacht, en eindelijk de verplaatsing naar het binnenland van onze ter laatstgenoemde plaats gevestigde militaire inrichtingen voor de landmacht.

Heb ik hiermede den heer Kielstra beantwoord, daardoor is tevens onze verhouding tot de binnenlandsche machten nader in beschouwing genomen en kan ik thans overgaan ditzelfde te doen ten aanzien van de buitenlandsche mogendheden.

Ik kan voor mijn *geloof*, dat wij voor ons koloniaal bezit weinig gevaar loopen van den kant der Europeesche natien, geen nieuwe en ook geen betere argumenten aanvoeren, dan ik in mijne voordracht deed.

Wat mij echter bij de lezing van het gedrukt verslag der discussiën getroffen heeft, is dat de heer Rooseboom, ten aan-

zien van Englands gezindheid te onzen opzichte in tweestrijd verkeert.

Hij is het niet eens met generaal Knoop dat Engeland altijd getoond heeft van ons te willen halen wat er te halen is. Ik vermeen dat de heer Rooseboom met recht zich tegen die uitspraak heeft gekant. Die woorden werden door den generaal Knoop gesproken in 1848, d. i. 47 jaren geleden en hij was een te verlicht man om, zoo hij thans nog het woord kon voeren, met de ondervinding van nagenoeg een halve eeuw achter zich, die uitspraak te bevestigen.

De heer Rooseboom ziet dan ook in de nabuurschap van de Engelschen voor ons bezit in den Ind. Archipel eerder een reden van gerustheid dan van vrees, maar toch acht hij Engeland uit een ander oogpunt voor ons de gevaarlijkste vijand en wel met het oog bijv. hierop, dat Engeland niet zonder verzet zal dulden dat Java komt in handen van een andere Grootte Mogendheid.

Maar zal, zoo vraag ik mij af, Englands verzet in het gedachte geval zich ook keeren tegen ons? Zou het zich dan niet eerder keeren tegen de mogendheid, die ons Java wil ontrukken?

Als ik den schrijver van *»de handhaving der neutraliteit»* in het jongste April N°. van de *Vragen des Tijds* goed begrijp, dan vermeen ik dat deze toestand waarin wij in Indië zouden kunnen geraken, eenigen grond tot vergelijking geeft met dien, door den heer Rooseboom in zijn pasgenoemd artikel, met betrekking tot Nederland overwogen. In het voor Indië gedachte geval echter zouden wij niet tusschen hamer en aanbeeld, doch feitelijk tusschen twee hamers geraken. Ik laat daar in hoeverre een dergelijke gedachte denkbaar is, maar, onder den indruk van den hoogen ernst waarvan dat artikel getuigt, geloof ik dat er gereede aanleiding toe bestaat om aan den in dat artikel nitgedrukten wensch nog deze vast te knoopen: moge Nederlands regeering zich er van bewust zijn, dat het waarachtig landsbelang dringend vordert om er voor te zorgen, dat wij in Indië *nimmer* in een dergelijke impasse geraken.

Met betrekking tot de buitenlandsche machten vervolgens over-

gaande tot die van Aziatischen oorsprong, vind ik thans meer in het bijzonder den heer Van Zuylen op mijn weg.

Niet enkel ter beantwoording van dien geachten spreker, maar ook naar aanleiding van hetgeen mij na 25 Januari daaromtrent is opgemerkt, is mij de noodzakelijkheid gebleken om ook op dit punt mijn voordracht nader toe te lichten, en ik zal daartoe dan ook thans overgaan.

Het komt mij voor dat Japan, wat zijn beschavingstoestand betreft, thans gelijk gesteld kan worden met de Europeesche natiën, van wie ook de heer van Zuylen weinig gevaar ducht voor onze Aziatische bezittingen.

Van China is te verwachten dat het eerlang het voetspoor van Japan volgen zal en mettertijd komt het dus in aanmerking om, ter zake van de hier geldende aangelegenheid, met hetzelfde oog door ons te worden aangezien. Doch zoover is het thans met China nog niet en, om ook tegemoet te komen aan de opvatting van enkelen dat de beschavingstrap van Japan thans nog geen voldoende waarborgen geeft voor een even geciviliseerde houding buitenshuis als van de volken uit het beschaafde Westen, geloof ik goed te doen met voor een oogenblik te veronderstellen dat, ten gevolge van den minderen beschavingstrap, beide natiën, — trots de zichtbare blijken eener toenadering tot Westersche toestanden, getuige o. m. de omstandigheid dat ook zij hunne vertegenwoordigers hebben bij de Europeesche hoven — dat, zeg ik, beide natiën nog altijd een sterken karaktertrek vertoonen met bijv. de Noormannen van het einde der 8<sup>e</sup> en het begin der 9<sup>e</sup> eeuw, toenmaals door hun optreden buiten hun eigen land, de schrik van geheel Noordelijk Europa.

Zijn zij nu in dit gedachte beschavingsstadium dan niet voor ons te vreezen? Mij dunkt van neen.

Direct gevaar loopen wij dan toch niet; anders is het echter gesteld met de Philippijnen, voor Britsch-Borneo, voor het Fransche gebied in Siam; eerst daarna toch komen wij en Duitschland met onze bezittingen in Zuid-Azië voor dergelijke rooftochten in aanmerking. Is de veronderstelling gewaagd,

dat alle bij dezen gang van zaken geïnteresseerde Europeesche mogendheden zich zullen verbinden om dusdanig gezamenlijk of afzonderlijk optreden van Japan en China met vereende krachten te keer te gaan?

Is de veronderstelling gewaagd dat dan ook het gevaar voor aanranding, dat onze Oost loopt, gering te achten is?

Doch ik ga nu verder. Wij zijn bij beide rijken dit beschavingsstadium te boven gekomen en zij zijn in ontwikkelings-toestand zoo goed als op gelijke lijn te stellen met de natiën van het Westen. In beide landen doet, evenals in Europa, de drang naar kolonisatie zich gevoelen. Geschiedt dat onder de leuze »Azië voor de Aziaten», dan is het goed er op te wijzen, dat die leuze in het onderhavige geval is aan te merken als een *valse leuze*. Die leuze heeft mutatis mutandis zin voor Amerikaansche of Australische toestanden, waar de bewoners van niet inheemsch ras van lieverlede de oorspronkelijke bevolking hebben verdrongen, maar de hiervoren vermelde leuze mag zeker niet gelden voor onze Oost, waar de niet-inheemsche ingezetenen voor nog geen 2 pro mille mede tellen in het totale bevolkingscijfer.

Doch nemen wij voor een oogenblik aan, dat de drang naar kolonisatie zich in Japan en China openbaart. Twee gevallen heeft men hierbij te onderscheiden: die drang is een streven naar uitbreiding van macht, of wel ze is noodzakelijk door de sterke toeneming van de bevolking in beide rijken.

In het eerste geval laat zich de kolonisatie terugbrengen tot de quaestie om de gebieden, thans onder souvereiniteit van Europeesche Staten staande, te brengen onder Mongoolsche opperheerschappij en bestaat er dus weder alle kans dat het bedreigde belang dier Europeesche Staten hen te zamen brengt om vereenigd het gevaar het hoofd te bieden. In het tweede geval, dat sterke toeneming van de bevolking China en Japan tot kolonisatie dwingt, krijgt de zaak een ander aanzien; dan treedt zij meer in de phase der volksverhuizingen uit de 5<sup>e</sup> eeuw onzer jaartelling, dan krijgt de beweging meer het karakter van een natuurwet en ontstaat er gegronde twijfel of dan de hiervoren genoemde Europeesche Staten wel bij machte zullen zijn om die beweging te stuiten.

Dan wellicht is de tijd aangebroken dat ook Nederland geen taak meer te vervullen zal hebben in het verre Oosten.

Maar, op gevaar af om voor een onverbeterlijken optimist te worden uitgekreten, moet ik toch nog even vermelden dat ik, ook zelfs dan nog, geen direct gevaar zie voor onze Oost.

Bij het onbetwistbare feit, dat het Mongoolsche ras zich in onze Aziatische bezittingen volkomen acclimatceert, is die meening zeker gewaagd te achten, doch ik zal haar in 't kort zoo goed mogelijk trachten te motiveeren.

Het buitengewoon groote acclimatatie vermogen van het Mongoolsche ras, doet het onder elke hemelstreek een voor dat ras passende woonplaats vinden. Neemt dit ras in beschaving toe, dan zal van lieverlede ook de tegenstand afnemen, welke in sommige landen met betrekking tot de toelating, speciaal van Chineezzen, bestaat, waardoor ook het gevaar voor overbevolking in China -- het meest te duchten euvel -- verminderen zal. Blijkt niettemin dat overbevolking uitbreiding van grondgebied noodzakelijk maakt, dan zal die zich, blijkens de geschiedenis der kolonisatie, eerder openbaren in uitzetting van de landsgrenzen, dan in overplanting van volkselementen naar overzeesche landen. Als men dit in 't oog houdt, dan biedt het vasteland van Azië, Westwaarts van de Chineesche grens daartoe alle gelegenheid aan. Voldoen de daar gelegen terreinen, wijl ze zwak bevolkt zijn, aan een der voorwaarden voor een succesvolle kolonisatie, hunne mindere vruchtbaarheid staat als nadeel daar tegenover, terwijl dit juist in omgekeerden zin het geval is met de landen ten Zuiden van China gelegen.

Geldt deze beschouwing voor een eventueele Chineesche expansie, de geschiedenis van den dag heeft nu reeds aangetoond dat Japan voor uitbreiding van grondgebied de oogen evenzoo met zeer veel nadruk naar het Westen heeft gekeerd.

Komt de Mongoolsche expansie op de gedachte wijze, als zijnde de meest natuurlijke, tot uitvoering, dan liggen conflicten van China en Japan met Rusland, Engeland en Frankrijk in de naaste toekomst al zeer voor de hand. Doch, en dit maakt de positie van de laatstgenoemde rijken krachtiger, die voorwaartsche beweging van China en Japan is ook gericht

tegen de Aziatische onderdanen van die Europeesche mogendheden. Het geldt hier dan zuiver een kamp om het bestaan tusschen twee rassen.

De beweging toch zal zich dan hoogst waarschijnlijk oplossen in een strijd tusschen het Mongoolsche ras aan de eene, en dat waartoe de onderdanen dier mogendheden behooren aan de andere zijde. Die onderdanen voeren dan een strijd *voor hun eigen zaak*, niet meer uitsluitend voor die van hun Europeeschen heerscher, en het behoeft mitsdien geen nader betoog hoe daardoor tevens het belang van dien heerscher, d. w. z. het behoud van diens gezag over zijn Aziatische onderdanen, krachtig wordt gediend.

De laatste beschouwing geldt ook voor Nederlands heerschappij over de inheemsche bevolking van Indië, voor het geval het Mongoolsche ras zich tegen die bevolking keert, en dit gevoegd bij de omstandigheid, dat de expansie over zee niet zoo voor de hand ligt, heeft mij aanleiding gegeven om, zelfs wanneer een Mongoolsche uitbreiding een onafwendbare noodzakelijkheid blijkt te zijn, daarin voor onze Oost geen direct dreigend gevaar te zien.

En hiermede vermeen ik aan het einde van mijn taak te zijn gekomen.

Ik zeg dank aan den geachten inleider en aan de heeren, die aan de discussie hebben deelgenomen voor den steun, die zij, voor zoover ze dat konden, aan mijne denkbeelden hebben verleend.

Maar ik zeg vooral dank aan ons bestuur omdat het ons in de gelegenheid heeft gesteld omtrent een onderwerp van hoog landsbelang nog eens nader van gedachten te wisselen.

Wanneer dan ook later blijken mocht, dat de thans gevoerde discussiën geleid hebben tot datgene wat u, M. d. V., blijkens uwe op 25 Januari gesproken woorden, van die discussiën hooptet, n.l. dat zij ons nader zouden brengen tot de waarheid, die wij zoeken, dan zal daarin voor ons bestuur een reden zijn gelegen van groote zelfvoldoening; dan zal het ook



met een hoog gevoel van bevrediging kunnen terugdenken aan den avond van heden.

(*Applaus.*)

De heer KIELSTRA. Met het oog op het vergevorderd uur en op de temperatuur in de zaal, wensch ik nog slechts een paar punten uit de discussie van heden avond nader te bespreken.

Ten eerste een woord over het advies van den heer De Wijs: »dring niet aan op eene goede zeemacht in Indië, want de Volksvertegenwoordiging zou het daarvoor benoodigde geld toch niet toestaan; zij bekniptelt altijd op de Marine.»

Mijne Heeren! Ik ben geen lid van die volksvertegenwoordiging meer, en na het gebeurde in het voorjaar van 1894 heeft haar lidmaatschap ook alle aantrekkelijkheid voor mij verloren. Ik geloof dus niet partijdig geacht te worden, wanneer ik hier constateer dat de Tweede Kamer nog nooit iets geweigerd heeft wat gevraagd werd voor de handhaving van het gezag in Nederlandsch-Indië. Het is waar: de schepen type A van den vorigen Minister van Marine vonden nauwelijks eene meerderheid; maar kan men de Kamer daarvan een verwijt maken, nu ook de tegenwoordige minister reeds verklaard heeft dat die schepen niet deugden voor het *dubbele* doel waarvoor zijn voorganger ze had gevraagd? Ik meen te mogen zeggen dat, hoe men ook over de militaire uitgaven in de Tweede Kamer moge denken, men omtrent Indië geen anti-militarisme heeft te vreczen. Heeft de Kamer ooit iets geweigerd wat in het belang van het Indische leger werd gevraagd? Is ooit een voor de Gouvernements-Marine noodig geacht stoomschip geweigerd? Neen; en de moeilijkheden die zij soms maakt ten aanzien van de militaire marine zijn m. i. geheel het gevolg van de samenkoppeling der Nederlandsche en Indische marine, ook wat het materieel betreft, terwijl dit althans m. i. gescheiden behoort te zijn.

De heeren Van Zuylen en Koster bespraken onze verhouding tot de inlandsche bevolking. Ik erken dat Indië nog steeds te veel als wingewest is behandeld en dit is dan ook zeker de reden waarom in vele streken de inlander niet op onze heer-

schappij is gesteld. Doch ik meen te hebben gewezen op feiten, die bewijzen dat wij wel degelijk nu reeds op de sympathie van een deel der inlandsche bevolking kunnen rekenen, en die het vermoeden wettigen, dat wij ook elders die sympathie kunnen verwerven, *wanneer wij het er naar maken.*

Ik herinner u aan den toestand in Boecleng op Bali, waar men sedert 1868 geen soldaat heeft gezien en waar ons gezag zóó sterk staat dat zelfs tijdens de verschrikkelijke gebeurtenissen op Lombok niet de minste teekenen van ontevredenheid met dat gezag werden waargenomen; op de Minahassa, waar de bevolking ons zeer zeker goedgezind is; op Sumatra's Westkust, waar ons gezag zich voortdurend op verzoek der bevolking nitbreidt, enz.

En nu zijn er zeker nog vele streken, waar die sympathie te wenschen overlaat, maar daarom moet men ook trachten verbetering in den toestand te brengen.

De heer Koster toonde zich in dit opzicht nog al pessimistisch, doch de voorbeelden, door hem voor zijn gevoelen bijgebracht, waren inderdaad niet zeer klemmend.

Hij wees op de vriendschap van het evengenoemde Boecleng in 1811 met Raffles; maar ..... dit land was destijds nog geheel onafhankelijk, eerst in 1843 sloten wij het eerste contract; de bedoelde vriendschap was dus geen middel tegen ons, en ..... zij werd in 1812 gevolgd door eene expeditie onder Gillespie!

Een tweede voorbeeld was Bantam; ja, het ware inderdaad een wonder geweest, wanneer men daar, na de handelingen van Daendels, geen vreugde zou hebben betoond over de komst van het Engelsch bestuur!

En dat Lombok bij de jongste verwikkelingen, toen de radja zijne feitelijke onafhankelijkheid van ons wilde handhaven, achter ons om, steun bij de Engelschen heeft gezocht; is daarin eenig bewijs te vinden dat eene bevolking *die door ons wordt bestuurd* niet van ons houden kan?

In den gedachtegang van den heer Koster moet het feit, dat de Sassaks herhaaldelijk onze hulp inriepen, een bewijs zijn van hunne sympathie voor ons; ik zou dit ontkennen, want

wanneer zij bij eene andere mogendheid hulp hadden kunnen vinden, zouden zij die even gaarne hebben aangenomen.

Betere bewijzen acht ik b.v. de Lampongs, in welk gansch gewest cc. 100 man garnizoenen liggen, en waar de bevolking in 1888 ons de Bantamsche opstandelingen, die derwaarts vluchtten, uitleverde; Palembang, een gewest, zoo groot als Java, waar de rust niets te wenschen overlaat, en waar men met 1000 man de orde handhaaft.

Als men nu zegt: ons gezag rust daar op de bajonet, dan is dit alleen in zooverre waar, dat de handhaving van de inwendige rust de taak is van elk leger, ook in het moederland.

Door den heer Koster is omtrent den rechtsgrond waarop wij op Java de heerschappij voeren, gezegd dat naar zijne meening 's lands belang er niet door wordt gediend om daarover te spreken.

Ik ben van een tegengesteld gevoelen, uit overweging dat, wanneer Indië niet een wingewest is, het ook niet als zoodanig mag behandeld worden.

Op mijn vertoog, dat wij rechtmatige heerschers waren omdat de vorst van Mataram ons in 1749 zijn gebied afstond, stelde de heer Koster de vraag of hij daarmede voldeed aan den wensch van zijn volk. Ik antwoord hierop, dat hij, naar de inlandsche rechtsbegrippen, daarnaar niet te vragen had; dat inlandsche vorsten de volle macht hebben over hun grondgebied, ja over hunne onderdanen naar welbehagen te beschikken.

Wat nu eindelijk betreft de verplaatsing van den zetel van ons bestuur in Indië, ik geloof niet dat het nuttig kan wezen de discussie daarover thans voort te zetten. Doch ik moet nog even aanroeren eene door den heer Koster medegedeelde, mij tot dusverre onbekende meening van zekeren legercommandant, die gezegd zou hebben dat de bestuurszetel wel te Batavia zal blijven tot een catastrophe ons tot verplaatsing zal dwingen.

Het is niet duidelijk, of die legercommandant aldus een vrees uitsprak — en voor dat pessimisme zou na de onderfinding sedert 1835 alle reden bestaan! — of zelf vóór zoodanige handelwijze adviseerde. Ik vermoed het eerste en betwijfel het laatste, mij herinnerende dat de Minister van Bosse

in 1871 verklaarde, dat *ALLE* militaire autoriteiten van oordeel waren, dat de verplaatsing van den bestuurszetel in de allereerste plaats noodig was; maar dat niemand de kosten had durven begrooten en zij daarom achterwege bleef. Zij zou wel *honderd* millioen kosten, riep indertijd een vlootvoogd; maar daarop werd hem eene begrooting voorgelegd die nog geen *vier* millioen aanwees.

Mijne hoop is nog altijd, dat men met de voldoening aan den allereersten eisch van alle defensie te land van geheel Nederlandsch-Indië: de verplaatsing van den bestuurszetel, niet zal wachten dat ons een onherroepelijk »te laat" in de ooren klinkt.

De heer VAN ZUYLEN. Een zeer kort woord slechts. Ik heb de hoogste achting en bewondering voor de flinke, doorwrochte rede van den heer Koster als repiek op het door den debat-inleider aangevoerde, doch het zij mij veroorloofd op te merken dat hij — voor het overige — meer gesproken heeft over hetgeen in de vorige vergadering is gezegd dan over hetgeen heden avond is in het midden gebracht.

Wat nu de sleutel-quaestie betreft, hieromtrent zijn wij het blijkbaar eens; met dit onderscheid evenwel dat, wat de heer Koster noemt strategische sleutels, ik noem politieke sleutels.

Het eenige wat nog niet tot zijn recht is gekomen, is het verschil van zienswijze omtrent het gevaar dat ons in de toekomst dreigt door de ontwikkeling der Aziatische volken.

Volgens den heer Koster zou de invloed daarvan zich het eerst bij anderen doen gevoelen en slechts later bij ons. Ik blijf echter meenen, dat men zóó redeneerende, zich aan valsche gerustheid in deze blootstelt en dat men wel degelijk het oog gericht moet houden op het mogelijk gevaar, in eene niet ver verwijderde toekomst.

De heer KOSTER. Het schijnt wel dat de heer van Zuylen en ik elkander al meer en meer moeten naderen. Wat toch is de zaak? Waar ik van *gevaar* sprak, bedoelde ik daarmee in den regel gevaar *voor aanranding*. Dit soort van gevaar nu staat naast dat *voor verwickelingen*, hetwelk, naar ik geloof, de

heer Van Zuylen meer speciaal op het oog heeft. Ik zal mij wel wachten om beide te elimineeren, zelfs acht ik het laatste gevaar *grooter* dan het eerste; maar op het eerste komt het meer aan; dat eerste heeft voor ons een gewichtiger beteekenis. Het gevaar voor aanranding nu, de kans n.l. dat China en Japan tegen ons *tot dadelijkheden zullen overgaan*, acht ik *geringer* door het uitzicht op den steun, dat ons in de meeste gevallen door de bureu van Europeeschen oorsprong zal worden geboden, of wel door de dreigende houding, die zij tegen dergelijke plannen van Chinesche of Japansche zijde hoogst waarschijnlijk zullen aannemen.

Als de heer van Zuylen beweert dat ik, voor zoover het defensie-vraagstuk betreft, niet voldoende recht heb doen wederbaren aan het programma, vermeld op het convocatie-billet voor heden avond, dan moet ik hem daarin gelijk geven. Doch ik heb dat met opzet gedaan, omdat, wanneer ik eenmaal dieper op dat vraagstuk doorging, ik niet weten zou waar te eindigen. Ik vertrouw echter dat de heeren van Zuylen en de Wijs het zullen kunnen goedvinden, dat ik hunne ter zake voorbrachte denkbeelden thans niet nader in beschouwing neem.

De heer DE WIJS. Nog slechts een enkel woord. Vol appreciatie voor de collegialiteit van den heer Kielstra, die zijne oud-vrienden der Tweede Kamer in bescherming neemt, moet ik er toch op wijzen, dat hij mijne woorden niet verstaan of begrepen heeft.

Ik heb niet gezegd, dat de tegenwoordige 2<sup>e</sup> Kamer *tot heden* gelden voor de Indische militaire uitgaven heeft *geweigerd*, doch als mijn gevoelen doen kennen, dat bij het aanstaand uitgebreid kiesrecht het een utopie is te denken, dat wij voor Indië zullen krijgen een zeer sterke vloot.

De heer Kielstra zegt, dat wanneer de Kamer gelden heeft geweigerd, de schuld daarvoor ligt bij den betrokken minister. Zeer mogelijk — doch dit bevestigt mijn oordeel, dat, zoolang wij niet hebben vaste ministeries van landsverdediging, doch om allerlei politieke redenen groote mutatie onder regeeringspersonen, het noodig is of de hoofdstukken der verdediging

en der legerorganisatie vast te stellen bij de wet, of de militaire voorstellen te doen beoordeelen door een bevoegde commissie van defensie en niet door allerlei verlofgangers en administratieve bureaux, op wier adviezen de ministers thans te veel steunen moeten.

De heer MAC LEOD. Ik meen te moeten wijzen op eene tegenstrijdigheid die bestaan zou, wanneer aan de heden avond genite wenschen betreffende de Marine gevolg werd gegeven. Terwijl allen het eens schijnen te zijn, ook de heer Koster, dat eene krachtige Marine het hoofdvereischte is voor de verdediging van Nederlandsch-Indië, meent deze spreker dat zij, even als het Leger slechts georganiseerd moet zijn met het oog op de instandhouding van ons gezag tegenover de inlanders. Dit kan echter op die wijze niet samengaan: eene dergelijke Marine zou niet voor de verdediging geschikt zijn. Wanneer men daarentegen eene Marine heeft, die geschikt en krachtig genoeg is voor laatstgenoemd doel, dan zal zij ook voldoende wezen om ons gezag tegenover de inlanders te verzekeren en zal zij de daartoe vereischte diensten even goed kunnen verrichten als wanneer zij speciaal en alleen daarvoor was ingericht.

Met den heer van Zuylen ben ik het niet eens, dat Indië een eigen Marine moet hebben; vroeger heb ik die meening ook wel eens voorgestaan, maar ik ben tot de overtuiging gekomen dat dit te kostbaar zou zijn en dat het veel beter is alle maritieme middelen tot één geheel te vereenigen, waarbij het dan van zelf spreekt dat Indië een deel der kosten aan Nederland betaalt. Eénheid geeft kracht, dat zal men, als overal elders, ook hierbij ondervinden. Zulk eene Marine kan zeer goed zóó georganiseerd zijn dat zij voor den dienst in Indië en voor dien in Nederland beide geschikt is.

Wanneer men de verdediging van Indië vooral op de Marine wil laten rusten, dan hebben wij ook noodig versterkte havens en wel, zooals bekend is, in de eerste plaats Soerabaya en Tjilatjap. Ik herinner hieraan omdat heden avond gezegd is dat alle versterkingen behoorden te vervallen; ik hoop dat de

Heeren zullen toegeven dat die van de oorlogshavens hierop eene uitzondering maken.

Met het oog op het late uur meen ik het bij deze enkele opmerkingen te moeten laten.

De heer KOSTER. Nog een paar woorden, M. d. V. en ik beloof u: ik spreek gedurende den geheelen verderen loop van dit leesjaar geen syllabe meer.

De geachte vorige spreker heeft mij blijkbaar niet goed verstaan. Ik heb toch gezegd dat ik met mijne lezing van 25 Januari beoogd heb om te doen komen tot een viertal conclusiën, waarvan de 1<sup>o</sup>. was: de N.-I. strijdkrachten te land en te water moeten worden georganiseerd in overeenstemming met de voor hen weggelegde taak tegenover inheemsche machten, en de 2<sup>o</sup>: wat tot bescherming van het Aziatisch gebied tegen vreemde aanranding door den staat kan worden beschikbaar gesteld, moet tot dit doel ten goede komen aan de organisatie der zeemacht in de koloniale wateren.

Nu vermoed ik dat de geachte spreker bedoelt: geen organisatie van de zeemacht in Indië op dien grondslag, dat daaronder schepen gevonden worden, die *wel* geschikt zijn voor de taak tegen den binnenlandschen en *minder* of *niet* tegen den buitenlandschen vijand. Doch dat is een quaestie waarover ik mij geen oordeel durf aanmatigen. Geeft een organisatie gebaseerd op de strijdvoering tegen buitenlandschen vijand, ons alles of zelfs wellicht meer dan gevorderd wordt voor de handhaving van onze heerschappij tegenover inheemsche machten; sluit dus ook hier het *meerdere* het *mindere* in zich, des te beter, maar dan bestaat er ook tusschen den geachten spreker en mij in beginsel geen verschil van opvatting.

De heer VAN ZUYLEN. Op 't gevaar af van indiscreet te zijn vraag ik nogmaals het woord. Omtrent het nuttige der scheiding van onze Marine in twee deelen, zal ik gaarne bij een andere gelegenheid en als er meer tijd is de discussie met den heer MacLeod voortzetten. Alleen wil ik nu dadelijk dit opmerken, dat ik volstrekt niet over het hoofd heb gezien dat

wij bij een goed georganiseerde Marine voor onze verdediging, ook moeten hebben veilige ligplaatsen voor de schepen; men herinnere zich wat ik daaromtrent in het begin van den avond heb gezegd.

De VOORZITTER. Wanneer thans niemand meer het woord verlangt te voeren, dan wensch ik te zeggen, dat het mij bijzonder aangenaam was dat in dit jaar zulke hoogst belangrijke Indische onderwerpen zijn besproken. Ik breng daarvoor in de eerste plaats dank aan den heer Koster, die in zijne rede van 25 Januari daaromtrent nieuwe gezichtspunten heeft geopend, en dat deze quaestiën groote belangstelling wekken, blijkt wel uit de aanwezigheid van het tairijk publiek op deze vergadering.

Ik dank verder den heer Kielstra voor de wijze, waarop hij het debat heeft ingeleid, en de andere heeren voor het aandeel, dat zij in het debat hebben genomen.

Tot volkomen eenstemmigheid van opvatting is men niet gekomen. Ik had dit dan ook niet verwacht, want het is bijna onmogelijk dat er eenstemmigheid zou kunnen heerschen omtrent het vraagstuk der verdediging van Indië, wegens de verschillende en soms onderling tegenstrijdige onderstellingen waarvan men kan uitgaan. De quaestiën toch, — door welke buitenlandsche vijanden wij kunnen aangevallen worden? — op welk gedeelte van Java of der buitenbezittingen zoodanige aanval het waarschijnlijkst zal geschieden? — of wij bij binnenlandschen oorlog of aanval over zee, op de trouwe hulp van het gros onzer inlandsche bevolking zullen kunnen rekenen? — dit zijn alle vraagstukken, die niet voor positieve oplossing vatbaar zijn!

De heden avond daarover gevoerde gedachtenwisseling heeft ons echter doen zien, dat de denkbeelden der sprekers over sommige hoofdzaken, niet zoo ver uitéénloopen als men aanvankelijk kon vermoeden. Allen immers waren het er over ééns, dat bij elk stelsel van verdediging noodig zijn 1°. een op voltallige sterkte gehouden leger; 2°. eene krachtige vloot en 3°. een humaan regeeringstelsel, waardoor wij later zekerheid zullen



hebben van de trouw en medewerking der inlandsche bevolking.

Over al deze punten hebben wij, in den loop der debatten, belangrijke mededeelingen vernomen, die ongetwijfeld voor de toekomst nut kunnen opleveren. Wij kunnen dus gerust zeggen, Mijne Heeren, dat deze avond, op eene waardige wijze de serie van voordrachten besluit, die in dit leesjaar zijn gehouden en waarvan weldra al de verslagen in handen der leden zullen zijn, vermeerderd met een vijftal nummers der Vertalingen en Overdrukken.

Voor het volgend leesjaar heeft het Bestuur reeds vijf vaste toezeggingen ontvangen, terwijl met twee heeren nog correspondentie wordt gevoerd en wij mogen verwachten, dat door een verdienstelijk Indisch officier een interessante voordracht over een Indisch onderwerp zal worden gehouden.

U allen dank zeggende voor de aandacht aan de heden avond alhier gevoerde debatten geschonken en met de hoop, dat in het volgend leesjaar de samenkomsten even druk bezocht zullen worden, sluit ik deze vergadering.

*De Secretaris,*

(f. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

---